

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE
Fakulta bezpečnostního managementu
Katedra veřejného práva

Vybrané právní aspekty justičních vražd v padesátých letech 20. století

Bakalářská práce

Selected legal aspects of judicial murders in the fifties of 20th century

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

Mgr. Jiří Víšek, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Jindřich Macko

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne

.....
Jindřich Macko

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu práce panu Mgr. Jiřímu Víškovi, Ph.D. za čas, který mi věnoval, připomínky, rady a za odborné vedení, které mi usnadnily psaní mé odborné práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá vybranými právními aspekty justičních vražd v 50. letech minulého století v Československu. Práce je rozdělena na tři části. První část je věnována politické situaci v Československu po konci 2. světové války a komunistickému převratu po volbách v roce 1948. Ve druhé části jsou přiblíženy životy vybraných historických osobností spojených s politickými vraždami, u některých včetně jejich soudního procesu a poprav, jako je JUDr. Milada Horáková, Rudolf Slánský, farář Josef Toufar a generál Heliodor Píka a prokurátoři Karel Vaš a JUDr. Josef Urválek. Poslední, hlavní část práce, se zabývá právními aspekty justičních vražd komparací jednání komunistické strany s tehdejšími, předchozími a recentními právními předpisy.

Klíčová slova

Justiční vraždy, politické procesy, justice, poválečné Československo, komunismus, třídní nepřítel

Annotation

The bachelor thesis deals with selected legal aspects of judicial murders in the 1950s in Czechoslovakia. The work is divided into three parts. The first section is devoted to political situation in Czechoslovakia after the end of the World War II and communist coup after the elections in 1948. In the second part, the lives of selected historical personalities associated with judicial murders are described, including their trials and executions such as JUDr. Milada Horáková, Rudolf Slánský, priest Josef Toufar and general Heliodor Píka and prosecutors Karel Vaš and JUDr. Josef Urválek. The last, main section of the thesis deals with the legal aspects of judicial murders drawing a comparison of Communist Party actions with the then, previous, and current legislation.

Key words

judicial murders, political process, judiciary, postwar Czechoslovakia, Communism, Class enemy

Obsah

ÚVOD	7
1 HISTORICKÝ KONTEXT	9
1.1 ÚNOROVÝ PŘEVRAAT A PŘEVZETÍ MOCI KOMUNISTICKOU STRANOU ČESKOSLOVENSKA.....	9
1.2 STÁTNÍ BEZPEČNOST	12
2 JUDR. MILADA HORÁKOVÁ	15
2.1 ŽIVOT MILADY HORÁKOVÉ.....	15
2.2 PO ÚNORU 1948.....	16
2.3 SCHŮZKA VE VINOŘI A ZATČENÍ	17
2.4 POLITICKÝ PROCES	19
2.5 ROZSUDEK.....	20
3 RUDOLF SLÁNSKÝ.....	22
3.1 ŽIVOT RUDOLFA SLÁNSKÉHO	22
3.2 HLEDÁNÍ TZV. VNITŘNÍHO NEPŘÍTELE A DŮVODY ZATČENÍ	24
3.3 POLITICKÝ PROCES	25
3.4 ROZSUDEK.....	27
4 FARÁŘ JOSEF TOUFAR	29
4.1 PERZEKUCE KATOLICKÉ CÍRKVE	29
4.2 ŽIVOT JOSEFA TOUFARA	31
4.3 ČIHOŠŤSKÝ ZÁZRAK	32
4.4 VĚZNĚNÍ A SMRT JOSEFA TOUFARA.....	33
5 GENERÁL HELIODOR PÍKA	35
5.1 ŽIVOT GENERÁLA HELIODORA PÍKY	35
5.2 ZATČENÍ, POLITICKÝ PROCES A ROZSUDEK	36
6 PROKURÁTOŘI JOSEF URVÁLEK A KAREL VAŠ.....	38
7 PRÁVNÍ ASPEKTY JUSTIČNÍCH VRAŽD	40
7.1 ZÁKONY ÚČINNÉ V DOBĚ JUSTIČNÍCH VRAŽD	40
7.1.1 Ústava Československé republiky	40
7.1.2 Zákon na ochranu lidově demokratické republiky.....	41
7.1.3 Trestní zákon a trestní řád.....	42
7.2 PRÁVNÍ ASPEKTY POLITICKÝCH PROCESŮ	43

7.3	KOMPARACE SE SOUČASNÝM PRÁVNÍM ŘÁDEM	46
ZÁVĚR		47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		49
SEZNAM ZKRATEK		54
SEZNAM PŘÍLOH		55
PŘÍLOHY PRÁCE		56

Úvod

Tématem této bakalářské práce jsou vybrané právní aspekty justičních vražd v 50. letech, které se staly v Československu. Tato práce rozšiřuje a doplňuje Studentskou vědeckou odbornou činnost (dále jen „SVOČ“) s názvem *“Právní aspekty vybraných justičních vražd v 50. letech 20. století”*, jejímž vedoucím práce byl též pan doktor Víšek. Práce SVOČ byla inspirována 30. výročím sametové revoluce. Další inspirací bylo také to, že v roce následujícím po sametové revoluci proběhla soudní rehabilitace procesu s JUDr. Miladou Horákovou a dalšími politickými vězni, kteří byli popraveni justiční cestou. Za účelem získání podkladů pro tuto bakalářskou práci bylo využito možnosti návštěvy Archivu bezpečnostních složek v Praze.

Téma justičních vražd a politických procesů, není ve společnosti tolik známé a probírané, až by se občas dalo považovat za tabu. Cílem této bakalářské práce je poukázat na právní problematiku odstraňování politických odpůrců i tzv. třídního nepřítele, kterým konkurence v Komunistické straně, která je ale často ideově shodná, ale údajně se dopustil trestných činů proti komunistickému zřízení, z pohledu meziválečných, tehdejších a současných právních norem. Rovněž bude věnován prostor odůvodnění rozsudků komunistickým režimem. V bakalářské práci budou představeny nejznámější politické procesy 50. let, život nejvýznamnějších popravených osob a průběh trestního stíhání těchto jedinců. Bude se jednat o obviněné, Miladu Horákovou, Rudolfa Slánského, Josefa Toufara a generál Heliodora Píku, dále pak osoby Josefa Urválka a Karla Vaše, nejznámější prokurátory politických procesů.

Z počátku je vhodné položit si otázku, co jsou justiční vraždy? Za justiční vraždu by se dal považovat každý případ, kdy se jedinec nevyhovující politickému režimu (nejčastěji autoritářskému) ve vykonstruovaném a nezákonném soudním procesu uznán vinným z činů, které neudělal, ale často se k nim pod nátlakem přiznal. Vládnoucí diktátor nebo strana se tímto způsobem zbavují těch, kteří jim nevyhovují. Ať už jedinců z opozice, vlastní strany nebo ostatních. Justiční vraždy umožňuje jednak to, že státní moc není rozdělena na zákonodárnou, výkonnou a soudní, anebo to, že jednotlivé složky moci nejsou na sobě nezávislé (respektive nefunguje systém brzd a rovnováh). Téměř vždy diktátor nebo vládnoucí strana

představuje tyto moci najednou. To pak umožňuje obcházení a porušování základních lidských práv a dalších zákonů.

Justiční vraždy jsou typické pro nedemokratické státy, jako byl např. Sovětský svaz, velká část afrických států, z dnešního pohledu např. Korejská lidově demokratická republika, ... ale je znám i proces ze Spojených států amerických (dále jen „USA“) taktéž z 50. let, a to případ manželů Rosenbergových, odehrávající se během tzv. studené války. Dvojice byla popravena za špionáž, k níž podle mínění veřejnosti nebyl dostatek důkazů. Lze tedy konstatovat, že politické procesy probíhaly na všech trvale obydlených kontinentech.

1 Historický kontext

Pro další politický vývoj Československa byl důležitý výsledek druhé světové války. Jako každá válka, měla i tato probíhající v letech 1939-1945 nespočet lidských obětí i zásadní hospodářsko-politický dopad. Německá říše pod vedením Adolfa Hitlera, se snažila docílit nadvlády árijské rasy nejprve nad Evropou a později nad celým světem. Celé se to dělo na úkor jiných národností, hlavně židů, Romů a později i Slovanů, ale také katolických kněží, doktorů, myslitelů atd., kteří byli většinou odváženi do koncentračních táborů. Dalším důvodem Německa k rozpoutání válečného konfliktu byly ekonomické problémy, vyvstalé po hospodářské krizi ve 30. letech, kdy Německo nebylo schopné platit poválečné reparace vítězným mocnostem první světové války. Příslibem ekonomického růstu a nacionálním zaměřením na německé voliče zvítězil roku 1933 Adolf Hitler v demokratických volbách a následně se stal německým kancléřem.

Válkou zbídačená nejen Evropa, ale celý svět, se rozdělili na dva politické bloky, a to východní (označován též jako socialistický, komunistický blok nebo jen Východ) a západní (kapitalistický blok nebo pouze Západ). V čele východního bloku stanul Sovětský svaz (SSSR) pod vládou Josifa V. Stalina, a v čele západního bloku USA s prezidentem Dwightem D. Eisenhowerem (od jara roku 1945). Před koncem druhé světové války se tyto dvě mocnosti dohodly, kudy povede demarkační linie, podle které následně byla rozdělena Evropa do tzv. sfér vlivu. Československo bylo hraničním státem Východního bloku. Později spory o moc Východního a Západního bloku vyvrcholily v konflikt nazývaný studená válka, který probíhal mezi lety 1947 a 1991.

1.1 Únorový převrat a převzetí moci Komunistickou stranou Československa

Na konci druhé světové války se díky zahraničnímu odboji nacházelo Československo na vítězné straně a ve sféře vlivu SSSR, což pomohlo Komunistické straně Československa (dále také „KSČ“) dostat se k moci. Díky čemuž také Československo nepřijalo Marshallův plán, ekonomickou

výpomoc z USA. Na druhou stranu ČSR získalo výpomoc z Východního bloku od organizace Rada vzájemné hospodářské pomoci (dále jen „RVHP“).

Po druhé světové válce byl československým prezidentem jmenován Edvard Beneš. První parlamentní volby konající se roku 1946 budily dojem, že jsou svobodné, ale byly v nich zakázány všechny pravicové a nacionalistické politické strany a zbylé strany mohly kandidovat pouze prostřednictvím sboru nazvaného Národní shromáždění.¹ Komunistická strana, která cílila primárně na dělníky a pracující lid, v těchto volbách vyhrála, ale nezískala zákonodárnou nadpoloviční většinu. Klement Gottwald za KSČ se stal předsedou nově vzniklé vlády, která bývá někdy nazývána jako tzv. vláda Národní fronty.

Komunistická strana definitivně převzala moc v ČSR, když v únoru roku 1948 po volbách učinila vládní převrat. „Vítězný únor“ je označení, které komunisté začali používat. Převzetí moci bylo iniciováno politicky motivovanými kauzami, kdy komunistický ministr Václav Nosek tajným rozkazem odvolal posledních osm nekomunistických velitelů Sborů národní bezpečnosti (dále jen „SNB“) a na jejich místa dosadil věrné komunisty. *„Když Nosek neuposlechl výzvy nekomunistických ministrů k zrušení příkazu, rozhodli se představitelé národně socialistické strany, strany lidové a strany demokratické bojkotovat vládní jednání plánované na 17. února a ohlásit předsedovi vlády zamýšlenou demisi, pokud nebude projednána zpráva o zneužívání bezpečnostních složek komunisty.“*²

Následkem toho podalo 20. února roku 1948 dvanáct nekomunistických ministrů demisi a o pět dní později se k nim přidali další dva ministři z celkových dvaceti šesti ministrů. Mezi těmito ministry nebyl např. Jan Masaryk, syn Tomáše Garrigue Masaryka, čímž hodně napomohl komunistům, protože byl váženým politikem Národního shromáždění. Edvard Beneš dal ministrům slib, že jejich demisi nepřijme a že vyhlásí nové parlamentní volby, ale ten pod nátlakem KSČ a kvůli svému dlouhotrvajícímu zhoršenému zdravotnímu stavu 25. února demisi přijal. Někdy tento krok bývá označován jako protiústavní, jelikož podle některých

¹ Národní shromáždění bylo deklarováno již Ústavní listinou Československé republiky z účinné od roku 1920, stejně jako volební právo pro všechny občany starší 21 let, tudíž včetně žen, což na svou dobu bylo pokrokové.

² Únor 1948. *Muzeum hlavního města Praha* [online]. Praha: Muzeum hlavního města Praha, 2020 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <http://muzeumprahy.cz/unor-1948-v-praze/>

historiků a odborníků na právo se měly automaticky s demisí nadpoloviční většiny ministrů konat nové volby. Předsedu vlády, Klementa Gottwalda, pověřil prezident Edvard Beneš téhož dne sestavením nové vlády a doplněním ministrů, kteří podali demisi. Ministry této nové vlády byli pouze členi Komunistické strany. Když se Klement Gottwald vracel k davu protestujících dělníků a zemědělců, kteří protestovali na nátlakové akci k podpoře přijetí demise vlády, tak pronesl dnes již známý proslov: „Právě se vracím z Hradu od pana presidenta. Dnes ráno jsem mu podal návrh na přijetí demise ministrů, kteří odstoupili 20. února tohoto roku, a současně jsem panu presidentovi navrhl seznam osob, kterými má být vláda doplněna a rekonstruována. Mohu vám sdělit, že pan president všechny mé návrhy, tak jak byly podány, přijal.“³

Komunisty podporovala jimi zorganizovaná demonstrace dělníků a zemědělců, kteří hromadně stávkovali. Na druhou stranu prezidenta Edvarda Beneše přišli do ulic podpořit vysokoškolští studenti, aby demisi nepřijímal a vyhlásil nové volby. V Ústavě z roku 1948 se zakotvilo, že ministři mohou být voleni pouze skrze Národní frontu. Únorový převrat krátce následovala údajná sebevražda Jana Masaryka, o které existuje spousta pochyb, a abdikace Edvarda Beneše 7. června 1948 a následně jeho smrt na podzim téhož roku.

Únorovým převratem se k moci dostala KSČ, která vládla až do roku 1989. Tak jako v Sovětském svazu, i u nás prováděli komunisté politické procesy, a to jak se svými politickými oponenty, tak i s tzv. vnitřním nepřitelem KSČ a lidmi, kteří se do politiky neangažovali, ale měli jistý druh vlivu. Hlavní slovo v organizování justičních vražd měl Ústřední výbor KSČ⁴ (dále jen „UV KSČ“), Státní bezpečnost (dále „StB“) a významné slovo měli i sovětští poradci, kteří často přímo vedli politické vraždy nebo procesy s nimi související, např. výslech obviněných. Sovětští poradci měli dost zkušeností ze SSSR z dob, kdy se prováděla Stalinská čistka, též označované jako Velká čistka.

³Projev Klementa Gottwalda 1948 [online]. Praha: Totalita.cz, 2020 [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_o_gottwaldk_1948_02_25.pdf

⁴ „Členy ÚV KSČ byli ministři spravedlnosti, národní bezpečnosti, velitel Státní bezpečnosti, náměstek ministra obrany, vedoucí bezpečnostního oddělení a evidenční odbor ÚV KSČ. Tato komise podléhala generálnímu tajemníkovi UV KSČ.“

ÚV KSČ. KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 168. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.

1.2 Státní bezpečnost

Státní bezpečnost vznikla již v roce 1945 kvůli strachu komunistických funkcionářů o pozdější režim i jejich bezpečnost. V zahraničí měla tamní obdoba StB někdy i mnohonásobně více členů, než tomu bylo v Československu. Existovala jistá propojenost StB s Lidovými milicemi, neboť do Státní bezpečnosti byli nabíráni jejich členové. Státní bezpečnost se také účastnila na čistkách v komunistických řadách.

Z počátku zřízení StB byl příval velkého množství mladých a nezkušených členů, čímž nastal úpadek odbornosti a schopností StB oproti obdobným složkám v zemích Sovětského svazu. *“V roce 1950 činil průměrný věk pracovníků Státní bezpečnosti 25 let a o 6 roků později stoupl na 34,1.”*⁵ Změna ve vzdělávání nastala až po roce 1950, kdy se vyměnil sovětský poradce. Sbory národní bezpečnosti (SNB) se skládaly z Veřejné bezpečnosti – odbor BC a Státní bezpečnosti – odbor BA. Sbory Národní bezpečnosti spadaly přímo pod ministerstvo vnitra. V 50. letech proběhla ve vedení StB čistka, kvůli které byli speciálně vycvičeni a vybraní členové Lidových milic. Důvodem bylo, že by podřízení členové StB mohli své nadřazené varovat.

Sovětští poradci byli v Československu od podzimu 1949 a byli zde na pomoc StB. Ti měli být na stejné úrovni jako funkcionáři StB, ale fakticky se funkcionáři jejich radami a pokyny řídili a bez výhrad je plnili. Zejména v souvislosti s politickými procesy měli poradci zcela suverénní postavení. Funkcionáři StB se sovětskými poradci ne vždy souhlasili, ale ti si téměř pokaždé prosadili svůj názor. *“Přitom poradci neměli zákonnou, dokonce ani politickou odpovědnost za svá rozhodnutí, zodpovídali se pouze moskevské centrále Bezpečnosti, která je do Československa vysílala.”*⁶

Vyšetřovatelé StB i předtím neměli problém používat násilí, ale sovětští poradci přinesli nové metody výroby politických procesů a vytvořili propracovaný

⁵ Stavy StB. Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021, s. 11. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7.

⁶ Stavy StB. Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021, s. 35-37. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7.

systém používaných nezákonných metod, jako např. nepřetržité výslechy, stání u výslechu, noční výslechy, přerušovaný spánek atd., ale také různé formy psychického nátlaku. Všechny metody měly za cíl co nejrychleji vyslýchaného jedince zlomit, aby se pak doznal k činům, které neprovedl, jako např. vlastizrada, podvracení republiky, ... Již první sovětsí poradci kritizovali Státní bezpečnost, že je příliš měkká, nerozhodná, nevede boj proti tzv. třídnímu nepříteli a že dost usilovně nehledá tohoto nepřitele po vzoru ostatních států Sovětského svazu. O ztrátě demokratických principů vypovídá i to, co prohlásil Lichačov, sovětský poradce: *“Nestarám se o to, kde je (kompromitující materiály na vysoké komunistické činitele) vezmete, a nezajímá mě jejich pravdivost. Já jim budu věřit a všechno ostatní nechte na mě.”* Ten také dala prohlásil: *“mě sem poslal Stalin dělat procesy, nemohu ztrácet čas. Nepřišel jsem diskutovat, ale přišel jsem do Československa utínat hlavy. Raději zakroutím sto padesát jiných krkú, než aby zakroutili můj vlastní.”*⁷

Poradci sami upravovali, někdy dost zásadně, a sami si pak schvalovali protokoly o výslechu. Později i vyšetřovatelé po jejich vzoru používali stejnou metodu. Velmi častou se stala tzv. metoda biče a cukru. Všichni vyslýchaní byli často bití, ale s těmi, u kterých sovětsí poradci předpokládali spolupráci, vedli rozhovor v příjemném prostředí a byli jim poskytovány různé výhody, např. alkohol, káva nebo cigarety. Sovětsí poradci se převážně zabývali výrobou velkých procesů, tzv. monstrprocesů, jako byl např. proces se skupinou doktorky Milady Horákové.

Pracovní metody sovětských poradců a později StB *“byly kruté a nelítostné, byly v souladu se způsobem jejich myšlení a se systémem jejich názorů a životních hodnot. Jejich společným jmenovatelem byla neúcta k člověku, nevěřili téměř nikomu, skoro v každém spatřovali potenciálního nepřitele režimu. Ty, které měli ve věznicích nebo které tak označili, považovali už za skutečné nepřátele, mezi těmi, kteří byli na svobodě, viděli možné, dosud neodhalené nepřátele.”*⁸

⁷ Stavby StB. Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ: 1948-1956. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021, s. 40. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7.

⁸ Stavby StB. Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021, s. 43-44. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7.

Příslušníci StB postupem času metody sovětských poradců “vylepšovali” a přidávali další nezákonné metody. S vidinou kariérního růstu se spousta příslušníků StB snažila sovětským poradcům zavděčit tím, že jim začala donášet, chlubit se dosaženými výsledky při hledání tzv. vnitřního nepřítele, sdělovat jim důležité informace ještě před vlastními nadřízenými, šířit o spolupracovnících pomluvy atd... Tím si poradci upevňovali svou moc a nezbytnost, jelikož veškeré informace pro ministerstvo šli přes ně.

2 JUDr. Milada Horáková

Jedním z nejznámějších politických procesů v Československu je tzv. Monstrproces s JUDr. Miladou Horákovou, označován jako tzv. proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice, někdy též také jako tzv. proces se skupinou Milady Horákové. Spolu s Miladou Horákovou bylo obviněno dalších dvanáct lidí. Trest smrti byl udělen vedle Milady Horákové i Janu Buchalovi, štábnímu strážmistrovi SNB, JUDr. Oldřichu Peclovi a Závaši Kalandrovi.

2.1 Život Milady Horákové

Milada Horáková, za svobodna Králová, se narodila 25. prosince roku 1901. Byla druhým dítětem Čeňka a Anny Králových. S rodiči a dvěma sourozenci bydlela na Královských Vinohradech, což tou dobou byla nově vybudovaná čtvrť, kterou obývali často podnikatelé. Otec Milady, Čeněk Král, byl disponent v tužkárně. Zajímal se o politiku, kterou doma často rozebírali. Čeněk Král se taktéž účastnil všech významných demonstrací, což o něm dospívající Milada Králová věděla. Milada se po vzoru otce stala vyznavačkou Masarykových myšlenek, což jí ovlivnilo v její budoucí kariéře i životním postoji. Dospívající Miladu Královou velmi zasáhla smrt starší sestry a mladšího bratra, kteří zemřeli na septickou spálu. Později se narodila Miladě ještě jedna sestra, Věra, to už rodina Králova žila v „Grébovce“ (Havlíčkovi sady).

Milada Králová studovala na gymnáziu, ze kterého byla roku 1918 vyloučena kvůli účasti na protiválečné demonstraci. Při nepovoleném průvodu Prahou 1. května 1918 hodila růži vojákům v kasárnách, kteří se odmítali vrátit na frontu. Maturitu úspěšně složila na reálném gymnáziu v Praze roku 1921. Na podzim téhož roku nastoupila na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kterou dokončila roku 1926 s titulem JUDr. Rok před dokončením studií onemocněla stejnou nemocí, na kterou umřeli její sourozenci, ale podařilo se jí se uzdravit. Během studií se poznala již s Ing. Bohuslavem Horákem, za kterého se v roce 1927 provdala. Roku 1926 také přestoupila do Československé církve evangelické.

V roce 1923 se Milada Králová poznala se senátorkou Františkou F. Plamínkovou, předsedkyní Ženské národní rady. Na její podnět začala Milada Králová působit v právní komisi Ženské národní rady, která např. bojovala proti neobsazování vystudovaných žen s právnickým titulem na posty soudců a státních zástupců. I když v té době ženy s právní vzděláním již mohly vstoupit do advokátní nebo notářské komory. Také se poznala s PhDr. Petrem Zenklem, pozdějším primátorem Prahy. Milada Horáková se stala členkou poslaneckého klubu Česká strana národně socialistická⁹ (ČSNS) roku 1929 a od roku 1945 do ztráty svého poslaneckého mandátu, roku 1948, byla předsedkyní tohoto poslaneckého klubu.

Milada a Bohuslav Horákové se v roce 1939, krátce po okupaci Československa, zapojili do ilegální odbojové skupiny, označované jako „Petiční výbor Věrní zůstaneme“, za což byli oba zatčeni gestapem¹⁰ a následně mučeni. JUDr. Horáková byla nejprve vězněna na Pankráci a poté v Malé pevnosti v Terezíně. Manželé Horákové byli po válce za svou účast na odboji vyznamenáni.

Milada Horáková sympatizovala již od dob dospívání s myšlenkami Tomáše Garriguea Masaryka, kterého osobně znala a udržovala s ním blízký vztah, stejně jako pak s pozdějším československým prezidentem Edvardem Benešem.

2.2 Po únoru 1948

Po tzv. Vítězném únoru se JUDr. Horáková vzdala svého poslaneckého mandátu. *„Z národně socialistické strany měla Milada Horáková nejbližší k Hubertu Ripkovi a Petru Zenklovi. Ačkoliv byl Petr Zenkl pod policejním dozorem, neváhala docházet do jeho bytu a podobně navštěvovala Huberta Ripku. Petr Zenkl byl denně střežen dvoučlennými hlídkami. Hlídka ho provázela i při vycházkách po městě a každou jeho návštěvu zaznamenala i s uvedením času. Proto se dají některá setkání Milady Horákové s Petrem Zenklem přesně časově stanovit.“*¹¹ Hubertu Ripkovi i Petru Zenklovi se podařilo uprchnout

⁹ Ve volbách v roce 1946 se stala 2. nejsilnější parlamentní stranou.

¹⁰ GESTAPO je zkratka německé tajné státní policie – Geheime Staatspolizei.

¹¹ O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě. Praha: Klub Milady Horákové, 2001, s. 66-72. ISBN 80-238-9161-8.

do zahraničí, kde se snažili vybudovat zahraniční odboj. Milada Horáková chtěla v Československu zůstat co nejdéle, aby mohla podpořit vznikající domácí odboj.

V této souvislosti pronesla výrok: „*Venku už je dost těch, co jsou schopnější, než já a mne je potřeba právě zde doma. Nic jiného nemá dnes pro mne význam než náš úkol. Ten, kdo seděl tak dlouho v německých koncentračních táborech jako já a nad to byl odsouzen od nacistů k smrti, ztratil strach z toho, co člověku mohou udělat. Ostatně moji krajané nemohou být horší než Němci.*“¹² Později se Milada Horáková přesvědčila, že se mýlila a přehodnotila svůj postoj k emigraci, kterou se snažila co nejvíce oddalovat.

Milada Horáková byla součástí tzv. politické šestky, skupiny mající za úkol udržovat styk s členskou základnou národně socialistické strany a vyčkávat, jak se vyvine situace v Československu. Vedle JUDr. Horákové byli členy skupiny i JUDr. Josef Nestával, JUDr. František Račanský, JUDr. Josef Čupera, Karel Šobr a František Dlouhý.

2.3 Schůzka ve Vinoři a zatčení

V rámci budujícího se domácího odboje proběhlo mnoho schůzek mezi jeho členy, jak ze strany národně socialistické, tak lidově a sociálně demokratické. „*Doktorka Milada Horáková důvěřovala prof. Zdeňku Peškovi, národnímu hospodáři dr. Jiřímu Hejdovi, dr. Oldřichu Peclovi, dr. Josefu Nestávalovi a nakladateli Františku Přeučilovi. O novináři Závaši Kalendrovi, advokátovi dr. Jiřím Křížkovi a štábním strážmistřím SNB Janu Buchalovi však nikdy neslyšela. Pro činnost odboje komunisté používali výrazy: diverze, špionáž a velezrada. StB podporovala domněnku o skladech zbraní a zásobách munice, které jednoho dne měly být použity k vraždění a krveprolití komunistů. Nic takového však neexistovalo.*“¹³

Na začátku září roku 1948 se ve Vinoři na faře uskutečnila schůzka, které se zúčastnila i Milada Horáková. Předmětem schůzky byla roztříštěnost

¹² O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě. Praha: Klub Milady Horákové, 2001, s. 66. ISBN 80-238-9161-8.

¹³ O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě. Praha: Klub Milady Horákové, 2001, s. 72-73. ISBN 80-238-9161-8.

odbojových skupin, avšak návrh na jejich sjednocení byl zamítnut. Výsledkem bylo, že odbojové skupiny budou nadále vystupovat samostatně. Pro StB byla tato schůzka zásadní, protože jim posloužila jako jeden z hlavních důkazů proti jejím účastníkům, i přesto, že výsledkem shromáždění byla neshoda o sjednocení odboje.

Milada si byla vědoma blížící se hrozby zatýkání členů odboje, protože někteří již byli zatčeni nebo záhadně mizeli, což měla většinou na svědomí StB. JUDr. Horáková byla zatčena v rámci akce „*Střed*“ společně s dalšími 76 osobami, z nichž byl jeden člen KSČ. Akce „*Střed*“ proběhla 27. září 1949. Bohuslav Horák měl být zatčen také 27. září u nich doma, ale využil chvilkové nepozornosti agentů StB, kteří čekali na příjezd Veřejné bezpečnosti, utekl v pantoflích a domácím oblečení a snažil se varovat svou manželku. Avšak Milada byla zatčena ve své kanceláři v Masné ulici v odpoledních hodinách, přesněji v 16:30.

StB neměla proti Miladě Horákové žádné konkrétní důkazy, ale předpokládala, že je jednou z vedoucích osobností protikomunistického odboje. Státní bezpečnost nevěděla, že je členkou tzv. Politické šestky. Důvodem jejího zatčení bylo, že „*byla členky ilegálního výboru strany národně socialistické, spolu s dr. Josefem Nestávalem, kontrolovala špionážní zprávy a řídila politickou linii ilegální činnosti a odesílala špionážní zprávy do ciziny Hubertu Ripkovi a Petru Zenklovi.*“¹⁴

Jak JUDr. Horáková zmínila v jednom z dopisů do exilu, byla přesvědčená, že s ní její krajané nebudou zacházet hůř než Němci během druhé světové války. Proto svůj trest odhadovala na několik let vězení spojených s nucenými pracemi. Státní bezpečnost neměla dostatek usvědčujících důkazů. „*Bezpečnost pouze věděla o schůzce na faře ve Vinoři, kde však, jak shodně obvinění vypovídali, dospěli k názoru, že v současnosti jakákoliv ilegální činnost není možná a účelná, a proto se ani nedohodli na dalším postupu.*“¹⁵ Vyslýchané osoby, včetně JUDr. Horákové, byli kvůli získání doznání mučeni, a to jak fyzicky, tak psychicky (viz praktiky StB kap. 2.2 *Státní bezpečnost* na straně 12). Pokud se obvinění

¹⁴ Uvedeno v oficiálním spise Útvar 701 A, Č. j.: A-33585/621540 b-49. ze dne 22. prosince 1949, uloženého v Archivu bezpečnostních složek.

¹⁵ DVOŘÁKOVÁ, Zora a Jiří DOLEŽAL. O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě. Praha: Klub Milady Horákové, 2001, s. 209-213. ISBN 80-238-9161-8.

nechtěli podvolit, byli nadále týráni. Odpovědi na otázky vyšetřovatelů a později prokurátora byly předem nacvičovány a pokud by se obvinění odchýlili od scénáře, byli by opětovně mučeni. V některých případech byly výpovědi v protokolech falšovány přímo vyšetřovateli.

2.4 Politický proces

Dne 31. května 1950 proběhl první den soudního přelíčení v tzv. procesu se skupinou Milady Horákové. Což je více než osm měsíců od zadržení JUDr. Horákové a dalších osob v rámci akce „*Střed*“, která proběhla 27. září 1949. Celý soudní proces probíhal devět dní a to do 31. května až do 8. června roku 1950. Hlavní líčení probíhalo na Státním soudu na Pankráci. Proces byl veden se třinácti obžalovanými: JUDr. Miladou Horákovou, Janem Buchalem, JUDr. Oldřichem Peclm, Závašem Kalandrou, JUDr. Josefem Nestávalem, JUDr. Jiřím Hejdou, Františkem Přeučilem, Antonií Kleinerovou, JUDr. Bedřichem Hostičkou, JUDr. Zdeňkem Peškou, JUDr. Jiřím Křížkem, Františkou Zemínovou a Vojtěchem Dundrem. JUDr. Josef Nestával a JUDr. Milada Horáková udržovali kontakt se zahraničním odbojem, JUDr. Josef Peška byl univerzitní profesor a Jiří Hejda byl bývalý továrník. Všichni byli obžalováni za trestný čin velezrady podle § 1 zák. č. 231/48 Sb., někteří s kvalifikovanou skutkovou podstatou odst. 3, nejspíš lit. b¹⁶, c¹⁷.

Hlavní líčení sice veřejné bylo, ale nemohli se k němu dostavit rodinní příslušníci obžalovaných a v soudní místnosti se nacházeli pouze vybraní továrníci a příslušníci armády. Na tu dobu byl proces velmi dobře zdokumentován. Byl pořizován zvukový i obrazový záznam, první den byl dokonce vysílán živě rozhlasem, ale s několikaminutovým zpožděním, aby se případně mohly vystříhnout nevyhovující pasáže. Každý proces probíhal podle předem

¹⁶ b) *byly-li takovým činem zvláštní měrou ohroženy samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky, její lidově demokratické zřízení, společenská nebo hospodářská soustava, zaručené ústavou, nebo byla-li znemožněna ústavní činnost presidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárského sboru nebo vlády (sboru pověřenců).* (zák. č. 231/48 Sb.)

¹⁷ c) *bylo-li k takovému činu užito branné moci nebo na vojenský způsob organisovaného sboru nebo byly-li k takovému činu sbírány nebo organisovány branné nebo pomocné síly nebo hromaděny zbraně neb střelivo.* (zák. č. 231/48 Sb.)

připraveného scénáře, kterého se museli obžalovaní držet. „*Obhájcem Milady Horákové byl Vladimír Martin. Advokáti však byli prověřováni bezpečností, jejich možnosti omezené a hlavní úlohou bylo vzbudit zdání spravedlivého procesu.*“¹⁸

Karel Klos, námětek ministra spravedlnosti, osobně řídil celý proces. Hlavním prokurátorem byl JUDr. Josef Urválek, figurující i v dalších justičních vraždách. Dále pak se účastnil vojenský prokurátor JUDr. Juraj Vieska a Ludmila Brožová, prokurátorka z lidu. Milada Horáková vybočovala z připraveného scénáře nejvíce, ostatní obžalovaní jen občas.

Politickému procesu s „Vedením záškodnického spiknutí proti republice“ předcházela demagogická kampaň komunistů, která později vyvrcholila v davovou hysterii, kdy lid požadoval, aby hlavním představitelům záškodnického centra byl udělen trest smrti. Celkem soud obdržel přibližně 6300 rezolucí. Po procesu vyšla brožura s názvem „*Proces s vedením záškodnického centra proti republice*“, ve které byly některé výpovědi obviněných překrouceny a došlo k dalším dalším zkreslení, vedle cenzury tisku a rozhlasu informujícím o politickém procesu. Obžalovaní a jejich obhájci očekávali vysoké tresty, ale nepředpokládali, že by mohly být uloženy i tresty smrti.

2.5 Rozsudek

Rozsudek (Or I/VII 65/50) nad „*Vedením záškodnického spiknutí proti republice*“ byl vynesena 8. června 1950. Obžalovaní byli odsouzeni podle § 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.,¹⁹ se zřetelem na ustanovení § 34 tr. z:

- 1) JUDr. Milada Horáková k trestu smrti,
- 2) Jan Buchal k trestu smrti,
- 3) JUDr. Oldřich Pecl k trestu smrti,
- 4) Závaš Kalandra k trestu smrti,
- 5) JUDr. Josef Nestával k trestu těžkého žaláře na doživotí,
- 6) JUDr. Jiří Hejda k trestu těžkého žaláře na doživotí,

¹⁸ KAPLAN, Karel. Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty. Praha: Epoque, 2019. (přílohy) ISBN 978-80-7557-173-1.

¹⁹ Zákon na ochranu lidově demokratické republiky

- 7) František Přeučil k trestu těžkého žaláře na doživotí,
- 8) Antonie Kleinerová k trestu těžkého žaláře na doživotí
- 9) JUDr. Bedřich Hostička k trestu těžkého žaláře na dobu 28 (dvaceti osmi) roků zostřenému púlletně jedním tvrdým ložem,
- 10) JUDr. Zdeněk Peška k trestu těžkého žaláře na dobu 25 (dvaceti pěti) roků zostřenému púlletně jedním tvrdým ložem,
- 11) JUDr. Jiří Křížek k trestu těžkého žaláře na dobu 22 (dvaceti dvou) roků zostřenému púlletně jedním tvrdým ložem,
- 12) Františka Zemínová k trestu těžkého žaláře na dobu 20 (dvaceti) roků zostřenému púlletně jedním tvrdým ložem,
- 13) Vojtěch Dundr k trestu těžkého žaláře na dobu 15 (patnáct) roků zostřenému púlletně jedním tvrdým ložem.

Do trestu se obžalovaným, resp. odsouzeným, už započítal trest vazby a všichni byli povinni uhradit náklady řízení. Obžalovaní měli právo se odvolat proti rozsudku. Čehož všichni využili. Milada Horáková odvolání podat nechtěla, ale odvolání za ní podal otec, Čeněk Král, a dcera Jana. Pouze nad potvrzením rozsudku JUDr. Horákové váhal tehdejší prezident Klement Gottwald, ostatní potvrdil bez zaváhání. Proti rozsudku nad Miladou Horákovou poslala protesty spousta světově známých osobností, jako např. Winston Churchill, teoretický fyzik Albert Einstein, kardinál Griffin, matematik Bertrand Russell a další. Přesto prezident Gottwald podepsal rozsudek smrti i nad Miladou Horákovou.

JUDr. Milada Horáková byla oběšena na dvoře Pankrácké věznice a to 27. června 1950. Milada Horáková je jednou z neznámějších popravených osobností v rámci politických procesů a je jedinou ženou, která byla popravena během těchto procesů v 50. letech 20. století. Kvůli přetrvávajícímu komunistickému režimu proběhla soudní rehabilitace procesu až v roce 1990.

3 Rudolf Slánský

Rudolf Slánský byl komunistický politik a tajemník Ústředního výboru KSČ (dále jen „UV KSČ“). Rudolf Slánský je také jedním z nejznámějších a nejvýznamnějších představitelů KSČ, se kterým proběhl tzv. monstrproces v 50. letech v Československu. Slánský byl věrný komunistické ideologii, sám nechal justičně popravit nespočet osob, ale nakonec byl shledán vinným jako „sionistický zrádce“, „agent kapitalismu“ a vedoucí protistátního spiknutí. Rudolf Slánský byl odhalen při hledání tzv. třídního nepřítele.

3.1 Život Rudolfa Slánského

Dne 31. července 1901 se ve vesnici Nezvěstice, nedaleko Plzně do rodiny židovského obchodníka narodil Rudolf Slánský. Jeho původ byl později významný v monstrprocesu s ním, tzv. procesu se skupinou Rudolfa Slánského. Již ve svých středoškolských letech si Rudolf Slánský formuloval své politické názory. Studium na gymnáziu v Plzni dokončil v roce 1920, kde začal nejvíce sympatizovat s dělnickými hnutími. Po dokončení studií na gymnáziu odešel studovat do Prahy na Vysokou školu obchodní v Praze, nynější Vysokou školu ekonomickou v Praze (VŠE).

Při studiu na Vysoké škole obchodní se stýkal s dalšími stejně politicky smýšlejícími a orientovanými spolužáky a intelektuály. Během studia, roku 1921 se stal členem nově vzniklé KSČ, a byl součástí tzv. tvrdého jádra, která byl velmi ovlivněna stalinismem²⁰. KSČ se odtrhla od Československé sociálně demokratické strany dělnické (dále jen ČSDSD), Československé strany s dlouholetou tradicí, která vznikla již v roce 1878, a která se později přejmenovala na ČSSD. Rudolf Slánský vedl v tisku Rudé právo zahraniční rubriku, ale později byl přeložen do Ostravy, kde získal pozici redaktora Dělnického listu, působil

²⁰ „Diktátorská praxe sovětské vlády uvedená do života J. V. Stalinem, logické pokračování leninismu.“
(zdroj: Stalinismus. Totalita.cz [online]. Praha: Totalita.cz, 2022 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/stalinismus.php>)

ale také např. v Kladně a Praze. „V Ostravě působil až do roku 1926, v němž se nejprve stal šéfredaktorem Dělnického deníku a poté byl zvolen krajským tajemníkem KSČ.“²¹

Od 17. do 23. února 1929 se konal V. sjezd KSČ. Na tomto sjezdu Klement Gottwald společně s Rudolfem Slánským a dalšími představiteli KSČ odstranili dosavadní vedení a KSČ se stala naprosto podřízená diktátu Moskvy, respektive Josifu V. Stalinovy, generálnímu tajemníkovi Komunistické strany Sovětského svazu. Tato skupina kolem Klementa Gottwalda bývá označována jako tzv. Karlínští kluci, jejichž název byl odvozen podle místa sídla. Po pátém sjezdu KSČ opustilo stranu mnoho členů, mezi nimiž byli i zakládající členové. Druhou světovou válku s manželkou a synem přečkali v Moskvě, ale jeho bratr Rudolf emigroval do Londýna. Ostatní jeho příbuzní zahynuli v nacistickém koncentračním táboře. Rudolf Slánský se za války také podílel na vysílání moskevského rozhlasu do Československa. Když ke konci roku 1944 proběhlo Slovenské národní povstání, tak byl dopraven na letiště „Tri Duby“ (nynější letiště Sliach) na Slovensko, kde společně s Janem Švermou působili jako komunističtí delegáti v povstaleckém štábu. Rudolf Slánský po návratu do osvobozeného Československa získal post generálního tajemníka KSČ a poslance Národního shromáždění. Vedle prezidenta Klementa Gottwalda, Slánského dlouholetého kamaráda, se stal druhým nejvlivnějším mužem v Československu. Slánský a Gottwald se mezi sebou „familiárně oslovoval „Rudo“ a „Klémo.“²² Po vzoru stalinistického režimu v Sovětském svazu, pod nějž KSČ spadala, si oba budovali kult osobnosti. V padesátých letech „Rudolf Slánský spolu s Gottwaldem spolu podepisovali všechny důležité zatykače, u politických procesů leckdy sami navrhovali rozsudky“²³ a tím se přímo podíleli na justičních vraždách.

²¹ SÝKORA, Tomáš. Srovnání procesů s Miladou Horákovou a Rudolfem Slánským. Plzeň, 2014. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce PhDr. Lukáš Novotný Ph.D. str. 45-46

²² Den, kdy začal proces s Rudolfem Slánským (20. listopad 1952). In: Televize Seznam [online]. Praha: Stream.cz, 2014 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/slavnedny/den-kdy-zacal-proces-s-rudolfem-slanskym-20-listopad-152092>

²³ 16. Den, kdy začal proces s Rudolfem Slánským (20. listopad 1952). In: Televize Seznam [online]. Praha: Stream.cz, 2014 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/slavnedny/den-kdy-zacal-proces-s-rudolfem-slanskym-20-listopad-152092>

3.2 Hledání tzv. vnitřního nepřítele a důvody zatčení

V 50. letech v Sovětském svazu byl u moci Josif Vissarionovič Stalin, který by se tou dobou dal označit už za paranoidního, neboť moc nedůvěřoval svému okolí a hledal tzv. vnitřního nepřítele. Toto hledání přenášel na všechny jemu podřízené UV KSČ v Sovětském svazu. Příčinou hledání „vnitřního nepřítele“ v komunistických stranách bylo vypovězení poslušnosti prezidentem bývalé Jugoslávie, kterým byl Josip Broz Tito, proto někdy „vnitřní nepřátelé“ byli označováni jako tzv. titoisté. Např. v Maďarsku byl ve vykonstruovaném procesu popraven László Rajk, který byl komunistickým ministrem vnitra a zahraničních věcí. V Bulharsku byl justičně zavražděn Trajčo Kostov, který před tím zastával post místopředsedy bulharské vlády a byl také generálním tajemníkem komunistické strany. Stejný osud by potkal i polského předsedu vlády, Władysława Gomułku, který byl uvězněn až po smrti J. V. Stalina, ale následně byl propuštěn a znovu se dostal k moci.

Oproti ostatním zemím SSSR bylo Československo „opožděné“ v hledání „vnitřního nepřítele“. To bylo důvodem přizvání poradců ze Sovětského svazu, kteří by tohoto „vnitřního nepřítele“ pomohli odhalit. Mnoho komunistů ve vedení KSČ si po vzoru J. V. Stalina budovali kult osobnosti, v Československu to byli nejvíce prezident Klement Gottwald a Rudolf Slánský, po kterých byli pojmenovávány některé závody. O tom vypovídá i citace obyvatel této vesnice z roku 1945: *„Podívejte se, kam až to malý žáček z nezvěstické školy přivedl. Je poslancem a jedním z těch, kteří dnes řídí osudy našeho státu.“*²⁴

Důvodů, proč byl Slánský označen a souzen jako „vnitřní nepřítel“, bylo několik. Prvním důvodem byla potřeba najít tzv. obětního beránka, jako „vnitřního nepřítele“. Některé zdroje uvádí, že prezidentu Gottwaldovi bylo z Moskvy naznačeno, že „obětním beránkem“ se stane on nebo jeho dlouholetý blízký přítel Rudolf Slánský. Ke konci 40. let, v roce 1948, vznikl samostatný stát Izrael, ale ten se nechtěl přidat na stranu Sovětského svazu a stát se součástí Východního bloku, čímž se Moskvě znelíbil a od té dobyrazil Sovětský svaz antisemitistickou

²⁴ RUDOLF SLÁNSKÝ – NEZVĚSTICKÝ RODÁK [online]. Nezvěstice: Nezvěstice, 2012 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.nezvestice.cz/rudolf-slansky-nezvesticky-rodak/>

propagandu. Československo ale nově vzniklý stát Izrael zpočátku podporoval dovozem vojenské techniky a zbraní. Židovský původ Rudolfa Slánského se tedy stal druhým důvodem, proč byl právě on následně shledán vinným, jako vedoucí protistátního spikleneckého centra. Dalším neméně důležitým důvodem byl vnitrostranický boj o moc v Komunistické straně. Odstraněním Rudolfa Slánského by se uvolnila vysoce postavená stranická funkce. Zájemců o pozice generálního tajemníka ÚV KSČ bylo mnoho, např. i budoucí prezidenti Československa Antonín Zápotocký a Antonín Novotný, tehdejší ministr informací Václav Kopecký nebo tehdejší ministr spravedlnosti Alexej Čepička.

Utajené zatčení Rudolfa Slánského proběhlo 23. listopadu 1951, před tím ale byl zbaven funkce generálního tajemníka ÚV KSČ, ale od 8. září do 24. listopadu 1951 byl náměstkem předsedy vlády, jejímž premiérem byl Antonín Zápotocký. Odvolání Slánského tedy proběhlo až den následující po jeho zatčení, kterému předcházelo zatčení Eugena Löbela v roce 1949, brněnského tajemníka KSČ Otto Šlinga v říjnu 1950. V lednu 1951 byl zatčen Vladimír Clementis, ministr zahraničních věcí, a jeho náměstek Artur London a v únoru téhož roku byl zatčen i Karel Šváb, který byl na postu náměstka národní bezpečnosti. Mezi zatčenými byl i Gustav Husák, který se stal roku 1975 prezidentem Československé socialistické republiky (dále jen „ČSSR“).

Vyšetřování probíhalo v přísném utajení již od roku 1949 a podíleli se na něm i sovětsí poradci. Vyšetřovatelům trvalo přes rok, než shromáždili dostatek důkazů proti Slánskému a tzv. spikleneckému centru, které údajně sám vedl. Rudolf Slánský, který se spolupodílel na mnoha politických procesech a nesl tím zodpovědnost za tresty obžalovaných, byl seznámen s praktikami vyšetřovatelů při vynucování přiznání, a to jak fyzickými, tak i psychickými. Vyšetřovatelům se podařilo Rudolfa Slánského tzv. zlomit, proto následně v řízení před soudem řekl naučenou výpověď s velkou mírou odevzdanosti.

3.3 Politický proces

Proces s tzv. „Protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským a spol.“ také běžně zkráceně označován jako „proces se Slánským

a spol.“ probíhal od 20. do 27. listopadu roku 1952. Tento monstrproces „představoval v Československu důležitý mezník, neboť byl posledním monstrprocesem vůbec.“²⁵ To však neznamená, že byl tento proces posledním politickým procesem, který se v Československu konal. Výjimečnost „procesu se Slánským a spol.“ je v tom, že v něm byli odsouzeni někteří vysoce postavení funkcionáři Komunistické strany.

V „procesu se Slánským a spol.“ bylo obviněno a následně obžalováno čtrnáct osob. A to: Rudolf Slánský, Bedřich Geminder, který zastával post vedoucího mezinárodního oddělení UV KSČ, Vladimír Clementis, bývalý ministr zahraničních věcí, Artur London, bývalý náměstek ministra zahraničních věcí pro věci kádrové, Vavro Hajdů, který předtím zastával post náměstka ministra zahraničních věcí, André Simone, bývalý redaktor Rudého práva, Ludvík Frejka, bývalý vedoucí hospodářského odboru Kanceláře prezidenta republiky, Josef Frank, který býval zástupce generálního tajemníka KSČ, Evžen Löbl, dříve vykonávající funkci náměstka ministra zahraničního obchodu, Rudolf Margolius, taktéž bývalý náměstek ministra zahraničního obchodu, Otto Fischl, dříve zastávající post náměstka ministra financí, Otto Šling, bývalý krajský tajemník KSČ v Brně, Karel Šváb, který zastával post náměstka ministra Národní bezpečnosti a Bedřich Reicin, dříve působící na pozici náměstka ministra obrany pro věci kádrové. Všech čtrnáct obviněných, resp. obžalovaných, bylo obžalováno za trestné činy velezrady, vyzvědačství, vojenské zrady a sabotáže. „Proces byl na objednávku Moskvy výrazně antisemitský: jedenáct ze čtrnácti obžalovaných bylo židovského původu a soud to výslovně uváděl.“²⁶ Hlavním prokurátorem tohoto monstrprocesu byl, stejně jako v „procesu se skupinou Milady Horákové“, JUDr. Josef Urválek.

Stejně jako monstrproces se skupinou Milady Horákové byl i „proces s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským“ rádobý živě vysílán rozhlasem. Ve skutečnosti byl vysílán s několikaminutový zpožděním,

²⁵ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno, 2008, s. 105-136. ISBN 978-80-7364-049-1.

²⁶ Proces s protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského. Paměť národa [online]. Praha: Paměť národa, 2019 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/proces-s-protistatnim-spikleneckym-centrem-rudolfa-slanskeho>

a také byl pořízen videozáznam. „V době projednávání obžaloby se Rudolfa Slánského v Nezvěsticích zřekli i mnozí bývalí nejméně přátelé.“²⁷ Za zmínku stojí i ta zvláštnost, že „procesem se Slánským a spol. dosáhla Komunistická strana svého vrcholu a dokonalosti tzv. výrobní technologie monstrprocesů a někteří vyslychaní se domnívali, že doznáním k trestným činům, které neudělali, slouží straně.“²⁸

„Vím, že soud nemůže vynést jiný rozsudek, než jaký navrhuje státní prokurátor a že to bude rozsudek nanejvýš spravedlivý za všechny ty strašné zločiny, které jsem spáchal. Dopustil jsem se také nejtěžších, nejhorších, nejhanebnějších zločinů ze všech obviněných. Zavinil jsem smrt Jana Švermy, ukládal jsem o život prezidenta, způsobil jsem strašné materiální škody československému lidu, brzdil jsem zvyšování jeho životní úrovně. Připravoval jsem strašlivý osud československému lidu, imperialistickou válku, zničení jeho samostatnosti, fašistickou diktaturu...“²⁹ Toto je úvodní část ze závěrečné řeči Rudolfa Slánského, který se k uvedeným trestným činům doznal. Závěrečná řeč trvala přibližně tři a půl minuty a v audiovizuální podobě se dochovala až do současnosti.

3.4 Rozsudek

Rozsudek v „procesu se skupinou Rudolfa Slánského“ byl uveřejněn poslední den hlavního líčení, což bylo 27. listopadu roku 1952. Slánský i ostatních třináct obviněných bylo shledáno vinnými ve všech bodech obžaloby. Obvinění Rudolfa Slánského bylo z „trestného činu velezrady podle § 78 odst. 2) lit. a, b, odst. 1) lit. a, c, odst. 3) lit b, trestního zákona, mimo to též podle lit d) odst. 3) citovaného zákonného ustanovení. Z trestného činu vyděračství podle § 86 odst. 2) lit. a) b) odst. 1), odst. 3) lit b), d), e) trest. zák. Dále byl obviněn za trestný čin

²⁷ RUDOLF SLÁNSKÝ – NEZVĚSTICKÝ RODÁK [online]. Nezvěstice: Nezvěstice, 2012 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.nezvestice.cz/rudolf-slansky-nezvesticky-rodak/>

²⁸ Revoluce požívá své děti. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 125. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.

²⁹ Přepis části videa: Závěrečná řeč Rudolfa Slánského. EDU Česká televize [online]. Praha: Česká televize, 2020 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/8275-zaverecna-rec-r-slanskeho-pred-soudem>

vojenské zrady a to podle § 6, odst. 1), zák. čís. 50/23 Sb., zákona na ochranu republiky)³⁰ Ostatní obžaloby byly podobné. Rozsudek byl otištěn v Rudém právu 28. listopadu 1952. Celkem bylo uloženo jedenáct trestů smrti a to: Rudolfu Slánskému, Bedřichu Geminderovi, Vladimíru Clementisovi, André Simoni, Ludvíku Frejkovi, Josefu Frankovi, Rudolfu Margoliov, Otto Šlingovi, Karlu Švábovi a Bedřichu Reicinovi. Artur London, Vavro Hajdů a Evžen Löbl dostali trest odnětí svobody na doživotí. Všichni odsouzení, kterým byl udělen trest smrti také ztratili státní občanství „podle § 78 odst. 4 tr. z., a u Evžena Löbla podle § 53 zák. č. 231/48 Sb., (zákona na ochranu lidově demokratické republiky).“³¹

Obdobně, jako tomu bylo i u „procesu se skupinou Milady Horákové“ přišlo prezidentu Gottwaldovi před uveřejněním rozsudku mnoho rezolucí žádajících popravu všech obžalovaných, a to přes 8000. Žádný odsouzený nepodal odvolání proti rozsudku a prezident Klement Gottwald neudělil žádnou milost, i přes to, že mu přišlo mnoho žádostí. Všichni odsouzení k trestu smrti byli popraveni 3. prosince 1952 v Pankrácké věznici, stejně jako odsouzení z „procesu se skupinou Milady Horákové“. Poslední slova Rudolfa Slánského byla: „*mám, co jsem si zasloužil*“.³² O čtvrt roku později zemřel prezident Klement Gottwald poté, co se vrátil z pohřbu Josifa V. Stalina z Moskvy a to konkrétně 14. března 1953. Klement Gottwald byl po vzoru J. V. Stalina mumifikován a byl uložen na Pražském Vítkově.

Zajímavostí je, že prezident Klement Gottwald nechal odstranit Vladimíra Clementise a fotografa Karla Hájka z fotografie ze dne 25. února 1948 vyfotografované na Václavském náměstí, kde měl K. Gottwald proslov poté, co se vrátil od tehdejšího prezidenta Edvarda Beneše z Pražského hradu. Všichni odsouzení byli později Komunistickou stranou rehabilitováni. Rudolf Slánský byl právně a občansky rehabilitován roku 1963 a stranicky o pět let později v roce 1968.

³⁰ Rudolf Slánský a spol. rozsudek. Rudé právo. 1950, 1952(11/28), číslo 318, str. 1.

³¹ Rudolf Slánský a spol. rozsudek. Rudé právo. 1950, 1952(11/28), číslo 318, str. 1.

³² Poslední slova Rudolfa slánského před popravou. TOTALITA.CZ [online]. Praha: totalita.cz, ©1999-2020 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/proc/proc_slanskyr_03_02.php

4 Farář Josef Toufar

Josef Toufar byl římskokatolický kněz, se kterým měl také proběhnout politický proces, který by skončil trestem smrti, ale byl umučen ve vyšetřovací vazbě dříve, než proces stihl začít. Farář Josef Toufar měl být tzv. odstrašujícím příkladem kvůli tzv. Čihošťskému zázraku. KSČ měla dlouholetý problém s církví, u nás převážně co do počtu věřících nejpočetnější katolickou církví, a to kvůli tomu, že převážně představitelé církve nemohli tak snadno zmanipulovat ke komunistické ideologii.

4.1 Perzekuce katolické církve

Perzekuce³³ katolické církve v Československu začala již roku 1949. Důvodem perzekuce bylo, že katolická církev si dokázala udržet určitou nezávislost na komunistické ideologii a nepodřídila se diktátu KSČ. Kvůli tomu se katolická církev stala jedním z nejvýznamnějších nepřátel komunistického režimu, a proto se KSČ snažila omezit její vliv i počty věřících. Nástrojem proti církvím se stal zákon č. 218/49 Sb., zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, kterým Komunistická strana získala právo dohledu nad církevním majetkem a majetek byl zestátněn. *„Katolická církev přišla o zbývající majetek z původních 260 tisíc hektarů zemědělské půdy a lesů. Částečně na základě revize prvorepublikové pozemkové reformy, kterou levice uzákonila už v roce 1947. Definitivně při nové pozemkové reformě. Po ní farám zbyly jen zahrady.“*³⁴ Až v roce 2012, s účinností od roku 2013, byl vydán zákon č. 428/2012 Sb., zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

³³ „pronásledování, stíhání, útisk, (bezohledné) trestání, šikanování (zvl. na základě rasy, pohlaví, sexuální orientace nebo odlišných přesvědčení)“ zdroj: Perzekuce. Slovník cizích slov [online]. Praha: Slovník cizích slov, 2022 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/perzekuce-persekuce>

³⁴ Církev si vydobyla právo na vlastní majetek ve 13. století. Od té doby o něj bojuje [online]. 2012. 2021 [cit. 2022-02-07]. ISSN 2787-9380. Dostupné z: <https://ekonom.cz/c1-55090780-cirkev-stat-a-majetek>

Komunistická strana se zaměřila primárně na katolickou církev, protože „k 1. březnu 1950 přiznávalo svou příslušnost ke katolické církvi 76,42% obyvatel, což bylo přibližně 9 milionů. Zadruhé byla nejorganizovanější (proto útoky na biskupy³⁵) a nejdisciplinovanější. Proto snaha odtrhnout církev od Říma a učinit z ní církev národní. A čtvrtým důvodem bylo to, že u nás jediné katolická církev odmítla uznat legitimitu poučnorového režimu.“³⁶

Katoličtí kněží a ostatní představitelé církve byli zatýkáni a vězněni již od roku 1949, poté byli souzeni za nedodržování úředních nařízení a za neposlušnost vůči biskupům, kteří byli donuceni nebo dosazeni a spolupracovali s komunistickým režimem. Na přelomu 40. a 50. let se staly dvě důležité události mající vliv na církev. První událostí byl tzv. čichoštský zázrak, který se stal roku 1949 a v roce 1950 proběhla tzv. Akce K, při které byly v Československu zavírány všechny kláštery, které poté připadly armádě. Po „Akci K“ následoval „proces s představiteli řádů“, procesy s biskupy a pomocníky biskupů, tzv. proces s Davídkem a spol. (ti zřídili katolickou školu Atheneum), proces se „Zelenou internacionálou“ (obviněnými byl např. Jan Zahradníček, František Křelina a další) a také tzv. případ Babice z roku 1951.

Československý arcibiskup Josef Beran byl nejprve v izolaci po 16 let a byl v exilu ve Vatikánu, kde zemřel a je pohřben jako jediný Čechoslovák, protože komunistický režim nedovolil ho pohřbít na území jeho rodného státu. Mnoho kněží, ale především biskupů bylo izolováno ve vězení nebo je přímo kontrolovala Státní bezpečnost. Na druhou stranu někteří kněží kolaborovali s režimem ať už z přesvědčení nebo kvůli věřícím z jejich farností³⁷. Řeholníci, kněží a někteří věřící museli žít v utajení, pokud se chtěli vyhnout vězení.

³⁵ Katolická církev je hierarchicky uspořádaná, biskup je výše postavený než kněz.

³⁶ Církevní procesy padesátých let. Církevní procesy padesátých let: [sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádu karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským 21.-22. 5.2002 v Praze]. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 15-19. ISBN 80-7192-797-X.

³⁷ Základní církevní správní obvod

4.2 Život Josefa Toufara

Dne 14. července roku 1902 se v obci Arnolec narodil do rodiny zemědělece a provozovatele hostince Josef Toufar. Josef Toufar měl čtyři sourozence. Když bylo Josefu osm let, zemřela jeho matka Marie. Josefův otec, také Josef, se později znovu oženil, ale údajně druhá Josefova matka, Kateřina, nebyla tolik pracovitá a rodinné hospodářství začalo pozvolna upadat. Podle svědectví několika vrstevníků si mladý Toufar již jako malý hrál na kněze tak, že shromáždil své vrstevníky a kázal jim.

Mezi lety 1908 a 1916 chodil do obecné školy v Arnolticích. V důsledku trvající první světové války nemohl nastoupit na střední školu Borommeun v Hradci Králové, která připravuje možné kandidáty kněžství na vstup do tzv. semináře. Roku 1922 nastoupil Josef Toufar na povinnou osmnácti měsíční vojenskou službu v Brně u 10. pěšího pluku, ze které byl následně přeložen do zálohy.

Za života otce musel hodně pomáhat s rodinným hospodářstvím, to ale změnila smrt otce, po které ještě nějaký čas pomáhal s hospodářstvím bratrovi. V roce 1927 začal studovat Odborné hospodářské škole v Polné dvouletý zimní kurz, který po roce studia ukončil, protože se v té době již pevně rozhodl, že se stane katolickým knězem. Nejprve nastoupil na gymnázium v Německém Brodě, když mu již bylo 26 let, jeho spolužáci tudíž byli o polovinu mladší. Gymnázium v Německém Brodě ale opustil kvůli neshodě s vyučujícím a nastoupil na gymnázium v Chotěboři, kde v roce 1935 složil maturitní zkoušku. Mezi lety 1935 a 1940 studoval Josef Toufar v Hradci Králové v kněžském biskupském semináři, kde absolvoval studia „svaté theologie“. Josef Toufar byl dle spolužáku pilný a houževnatý student.

Prvním místem působení kaplana Josefa Toufara bylo malé městečko Zahrádka na Vysočině. Byl vysvěcen na kněze, učil v několika školách náboženství a tím, že pořádal několik společenských akcí se mu podařilo nalákat do kostela spoustu nových věřících. Již po konci druhé světové války měl Josef Toufar první konflikt s komunistickou ideologií, jelikož založil velmi aktivní Sdružení katolické mládeže. Protireakcí komunistů bylo založení místní skupiny

Svazu české mládeže, která ale nebyl tolik úspěšná, jako Toufarovo Sdružení katolické církve. Po volbách v roce 1946 se aktivně angažoval v Československé straně lidové. Vůči komunistům byl kritický a veřejně před nimi varoval. Po tzv. Vítězném únoru byl v obci Zahrádka ustanoven Akční výbor Národní fronty, který přes lokálního biskupa zařídil přeložení Josefa Toufara do 15 km vzdálené malé obce Čihošť. V obci Zahrádka sepsalo ještě roku 1948 petici proti tomuto rozhodnutí přes tři tisíce farníků. Od roku 1949 již v Československu naplno propukla perzekuce církví (viz 4.1).

4.3 Čihošťský zázrak

Během mše na 3. neděli adventní, která připadla na 11. prosince 1949, se v čihošťském kostele Nanebevzetí Panny Marie udál tzv. čihošťský zázrak. Stalo se to přibližně po roce a půl, co byl kvůli Akčnímu výboru Národní fronty přeložen Josef Toufar z obce Zahrádky do obce Čihošť.

Během kázání Josefa Toufara se kříž na svatostánku vychýlil nalevo, směrem na západ. Některé zdroje uvádí, že kněz Toufar v tu chvíli při pronesl „*Zde ve svatostánku je náš spasitel*“³⁸ jiné zdroje uvádí, že se toto vychýlení stalo při kázání na téma „*evangelia o Janu Křtiteli hlasu volajícím na poušti*“³⁹. Josef Toufar si tohoto, tzv. zázraku, při mši nevšiml, neboť v době jeho odehrání se byl kříž za farářem a nemohl ho vidět. Na vychýlení kříže byl upozorněn až věřícími o několik dní později. I přes výslovnou prosbu faráře Toufara, aby farníci o čihošťském zázraku mlčeli, se informace o události rozšířily a z Čihoště se stalo poutní místo. O čtrnáct dní později se kříž naklonil k západu znovu, což ještě více přispělo k zájmu zvědavců. V době již začínající perzekuce církve organizované Komunistickou stranou se o tuto událost začal osobně zajímat i tehdejší prezident Klement Gottwald.

³⁸ Den Čihošťského zázraku (11. prosinec 1949). In: Televize seznam [online]. Praha: Seznam.cz, 2016 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/slavedny/den-cihostskeho-zazraku-11-prosinec-1949-152807>

³⁹ Čihošťský zázrak. Totalita.cz [online]. Praha: Totalita.cz, ©1999-2020 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/a_cihost.php

4.4 Věznění a smrt Josefa Toufara

Státní bezpečnost se rychle dozvěděla o tzv. čichošťském zázraku a již 28. ledna 1950 přijeli do Čichoště v přestrojení za zahraniční novináře dva agenti StB. Agenti v přestrojení chtěli po faráři Josefu Toufarovi, aby jim ukázal kostel, ale hned, co vyšli před faru tak ho naložili do automobilu a dopravili do Valdické věznice.

Ohledně čichošťského zázraku byl veden spis „*signatura A 2/1 i.j. 1866 | Toufar Josef, farář z Čichoště*“, který se nyní nachází v Archivu bezpečnostních složek. Hlavním vyšetřovatelem čichošťského zázraku byl vyšetřovatel Ladislav Mácha. Jeho úkolem bylo od Josefa Toufara získat doznání ohledně rozpohybování kříže a co pro komunistickou stranu bylo ještě důležitější zapojení vysoce postavených představitelů katolické církve do spiknutí s Vatikánem proti komunistům. I přes veškerá mučení se farář Toufar nedoznal „*proto posílá velitel StB O. Závodský svého podřízeného Josefa Čecha s písemným rozkazem: "Dosáhnout doznání za každou cenu."*⁴⁰

Josef Toufar se po čtyřech dnech dlouhého fyzického a psychického mučení, dne 22. února 1950, doznal, že kříž byl rozpohybován pomocí různých skrytých mechanismů, které ovládal provázkem nataženým až ke kazatelně.⁴¹ Josef Toufar se vedle rozpohybování kříže také doznal i k sexuálnímu zneužívání dětí, ale všechny okolnosti nasvědčují tomu, že to do prohlášení bylo připsáno až po podpisu Josefem Toufarem. V tomtéž prohlášení taktéž bylo napsáno, že proti faráři nebylo použito násilí, což nebyl pravda.

Následujícího dne 23. února byl kněz Toufar převezen StB do Čichoště, kde s ním měla proběhnout rekonstrukce zázraku a měl být natočen propagandistický film, který dostal název „*Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení*“⁴². Jsou svědectví příslušníků StB, že Josef Toufar při natáčení tohoto

⁴⁰ Čichošťský zázrak. Totalita.cz [online]. Praha: Totalita.cz, ©1999-2020 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/a_cihost.php

⁴¹ Kazatelna je vyvýšené místo, odkud farář přednáší kázání. V dnešní době se v ČR využívá výjimečně.

⁴² Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení. Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group s.r.o., ©2001-2020 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.csfid.cz/film/225009-beda-tomu-skrze-nehoz-prichazi-pohorseni/prehled/>

filmu byl v tak špatném stavu, že musel být na jednotlivá místa donesen a např. v kazatelně musel být podpírán. Následkem předchozího mučení ale nebyl Josef Toufar schopen natočit celý propagandistický film a po natočení scény v kazatelně měl být převezen do věznice ve Valdicích, cestou však zkolaboval. Na natočené scéně je až vidět, že zkonstruovaný mechanismus nemohl fungovat.

Když farář Josef Toufar zkolaboval byl převezen do Borůvkova sanatoria v Praze, kde se ho snažil zachránit chirurgický tým pod kontrolou agentů StB. V tom samém sanatoriu o několik let později zemřel i Jan Palach. Josef Toufar byl veden pod falešnou identitou. Vedoucí lékař MUDr. František Maurer uvedl: „*Pacient byl nahý, protože mám před očima dodnes celé jeho tělo. Viděl jsem, že je pokryto modřinami velikosti tak za polovic dlaně. Na prsou, na bříše, na nohách, na pažích... všade. Neostýchám se použít slova vražda!*“⁴³ V noci z 24. února na 25. února 1950 kněz Josef Toufar zemřel, když podlehl zraněním způsobeným mučením. Byl mu nalezen prasklý žaludeční vřed a zánět průdušnice. Josef Toufar byl pohřben do hromadného hrobu, aby se jeho hrob nestal tzv. poutním místem. K připravovanému monstrprocesu nedošlo. Jeho smrt byla oznámena příbuzným až v roce 1954, čtyři roky po jeho smrti.

Vyšetřovateli Ladislavu Máchovi byla v roce 1963 udělena pouze stranická důtka, i když fakticky Josefa Toufara usmrtil z nedbalosti anebo zavraždil, a to zvláště surovým nebo trýznivým způsobem⁴⁴, ale to se před soudem tehdy nepodařilo prokázat. Prokázalo se to až v roce 1998, za což byl poslán na dva roky do vězení, po roce však byl podmíněčně propuštěn kvůli vysokému věku a špatnému zdravotnímu stavu. Exhumované ostatky faráře Josefa Toufara byly převezeny do Čihoště až v roce 2015.

⁴³ Svědectví MUDr. Františka Maurera [online]. Praha: joseftoufar.cz, 2022 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: http://joseftoufar.cz/#svedectvi_MUDr_Frantiska_Maurera

⁴⁴ nyní §140 odst. 3/ písm. i zák. č. 40/2008 Sb., trestního zákoníku

5 Generál Heliodor Píka

Heliodor Píka byl Československý generál, který byl KSČ popraven ve vykonstruovaném politickém procesu. Tato justiční vražda byla jednou z prvních, které se v Československu odehrály, např. monstrprocesy se „skupinou JUDr. Horákové“ anebo „se Slánským a spol.“ proběhly až později.

5.1 Život generála Heliodora Píky

Heliodor Píka se narodil 3. července 1897 v obci Štítina nedaleko Opavy. Heliodor Píka měl patnáct sourozenců, z nichž ale mohlo studovat z finančních důvodů jen jedno dítě, kterým byl právě Heliodor. Díky čemuž nastoupil na Opavské gymnázium. Po maturitě v roce 1915 vysněné studium farmacie nezačal studovat kvůli povinným odvodům do první světové války v roce 1915 jako dobrovolník do rakousko-uherské armády. Následující rok padnul do ruského zajetí, kde se v zajateckém táboře přihlásil do nově se založených československých legií. V roce 1917 se s legií přesunuli do Francie, kdy předtím bojovali v Ardenách, kde se otrávil bojovým plynem. Ve Francii byl zařazen do francouzských legií již s hodností poručík.

Po vystudování pěchotní vojenské školy a válečné akademie na francouzské vojenské škole v Saint-Cyr v roce 1920 se stal učitelem na vojenské škole ve Hranicích, následně působil i na ministerstvu národní obrany, a nakonec mezi lety 1932 a 1937 působil jako vojenský atašé pro Rumunsko a Turecko. Roku 1938 získal hodnost plukovníka generálního štábu.

Půl roku po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava byl donucen emigrovat. Heliodor Píka působil nejprve v Anglii, poté byl Edvardem Benešem vyslán na Balkán, aby odtamtud vedl odboj proti Třetí říši. Během toho byl v roce 1940 zatčen, ale podařilo se mu uprchnout do Istanbulu. Následujícího roku byl Edvardem Benešem pověřen funkcí velitele československé vojenské mise v Sovětském svazu, kdy byl později jmenován do hodnosti brigádního generála, v té době již *„měl časté rozpory s tamějším velvyslancem Zdeňkem Fierlingerem i s vedením komunistického exilu a jeho názory se ne vždy shodovali*

se sovětským armádním velením.“⁴⁵ „Po skončení války byl povýšen na divizního generála a zastával funkci zástupce náčelníka hlavního štábu.“⁴⁶ Během svého působení viděl generál Heliodor Píka, jak v SSSR fungují zajatecké tábory a diktatura pod vedení Josifa V. Stalina, proto se pro KSČ stal nepohodlným.

5.2 Zatčení, politický proces a rozsudek

V únoru roku 1948, když proběhl komunistický puč, tzv. Vítězný únor, byl generál Píka nemocný a v březnu nastoupil na operaci žlučníku ve vojenské nemocnici v Praze. Během rekonvalescence byl zatčen 5. května 1948 na příkaz generála Bedřicha Reicina, přednosty obranného zpravodajství, a následně i vyslýchán a začátkem června byl přeložen do výslužby. Heliodor Píka byl obviněn z vlastizrady a vojenské zrady. Výslech a mučení Píky probíhalo v tzv. Hradčanském domečku, bývalé vojenské věznici.

„Politické čistky postihly většinu generálů, mnozí z nich se stali navíc oběťmi politických procesů. Mezi nimi byli generálové Píka, Janoušek, Boček, Pelech, Přikryl, Paleček, Bartík, Kutlvašr, Mrázek, Hrabovský, ... a také vedoucí činitelé obranného zpravodajství Reicin a Musil.“⁴⁷ Hlavní líčení procesu s Heliodorem Píkou se konalo od 26. ledna do 28. ledna roku 1949 před vojenským senátem Státního soudu v Praze. V komisi zasedal Klement Gottwald, Rudolf Slánský, Šimon Drgáč, V. Drnec, budoucí Československý prezident Ludvík Svoboda a Bedřich Reicin. Heliodor Píka byl odsouzen za vojenskou zradu podle § 6 odst. 2 zák. č. 50/1923 Sb., zákona na ochranu republiky, neboť podle soudu vyzradil skutečnosti, které mají zůstat utajeny pro obranu republiky, a to hlavně britské tajné službě v letech 1945 až 1948 a před tím v roce 1940 v Istanbulu a mezi lety 1941 až 1945 v Moskvě, za to mu byl udělen trest smrti provazem.

⁴⁵ Případ gen. Heliodora Píky. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 88-104. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.

⁴⁶ Heliodor Píka. Totalita.cz [online]. Praha: Totalita.cz, 2022 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_pikah.php

⁴⁷ Případ gen. Heliodora Píky. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 88-104. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.

Navíc ještě na 10 let ztratil čestná práva a tituly, podle Osobního spisu trestance, který je vystavený v Muzeu Jáchymov.⁴⁸ (viz Obrázek 1)

Proti rozsudku protestovalo mnoho lidí, např. i Louis Faucher, náčelník francouzské vojenské mise v Československu. Ve Francii po popravě Heliodora Píky byl vyhlášen jednodenní státní smutek, protože prezident Charles de Gaulle byl Píkův spolužák a dobrý kamarád z vojenské akademie.

Poprava se konala 21. června 1949 ve věznici Bory v Plzni. Před vlastní popravou Heliodor Píka řekl: „...*před hrůzně tragickými okamžiky stojím klidný, vyrovnaný, s čistým svědomím. Jsem přesvědčen, že nejde o justiční omyl. Vždyť je vše tak průhledné, že jde o politickou vraždu...*“⁴⁹ Proces generálem Heliodorem Píkou byl tehdy jedním z prvních politických procesů před 50. lety v Československu. V roce 1968 byl proces Heliodora Píky obnoven na podnět jeho syna, Milana Píky, Píkova obhájce JUDr. Rastislava Váhala a za přispění tehdejšího prezidenta Ludvíka Svobody, který se na procesu sám podílel. Soud konstatoval nevinu Heliodora Píky a zrušil rozhodnutí o vině, neboť neexistoval žádný důkaz a důkaz z doby procesu byl zjevným falzifikátem. Heliodor Píka byl rehabilitován až v roce 1989.

Prokurátor Karel Vaš i po rehabilitaci tvrdil, že si generál Píka zasloužil tvrdý trest, protože se doznal ke špionáži. Karel Vaš byl roku 2001 podle rozsudku 56 T 7/2001 „*shledán vinným, že na základě předchozí dohody s Bedřichem Reicinem přispěl k nespravedlivému odsouzení pošk. divizního generála Heliodora Píky...*“⁵⁰ čímž byl odsouzen k 7 letům nepodmíněně, ale následujícího roku se dovoláním Nejvyššího státního zastupitelství bylo trestní stíhání Karla Vaše zastaveno z důvodu promlčení případu.

⁴⁸ File: Muzeum Jáchymov expozice lágrů (3).jpg. Wikimedia Commons [online]. San Francisco: Wikimedia Commons, 2018 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/67/Muzeum_Jáchymov_expozice_lágrů_ů_%283%29.jpg/1024px-Muzeum_Jáchymov_expozice_lágrů_ů_%283%29.jpg

⁴⁹ Poslední slova Heliodora Píky. IRozhlas.cz [online]. Praha: Český rozhlas, 2019 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/heliodor-pika-komuniste-politicka-vrazda_1901281635_pj

⁵⁰ Rozsudek Karel Váš [online]. Praha: justice.cz, 2001 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/14569/1865916/56T_7_2001/8695aa19-dd27-4f7b-ba01-26ccf6796bd6

6 Prokurátoři Josef Urválek a Karel Vaš

Karel Vaš a hlavně Josef Urválek byli dva nejvýznamnější prokurátoři, kteří se podíleli na justičních vraždách v Československu od tzv. Vítězného února v roce 1948 až po konec padesátých let.

Karel Vaš byl agentem sovětské tajné služby NKVD, důstojníkem vojenské zpravodajské služby OBZ (Obranné zpravodajství) a prokurátor v případě generála Heliodora Píky, u kterého osobně navrhl trest smrti provazem. V roce 1951, tři roky po popravě Heliodora Píky, byl zatčen, vyslýchán stejnými metodami, jako obvinění z politických procesů té doby a v roce 1953 byl odsouzen za trestný čin velezrady. Ve vězení byl napaden spoluvězni, které do vězení pomáhal odsoudit a v roce 1956 byl zproštěn obžaloby v plném rozsahu.

Při obnově řízení s Heliodorem Píkou vyšly najevo praktiky, které používal vůči vyslýcháným a také, že většinu protokolů falšoval, což psal i Heliodor Píka svému synu, Milanovi, na útržkách papírů z vězení. V roce 2001 byl odsouzen (viz konec kapitoly 5.2 Zatčení, politický proces a rozsudek, věnované generálu Heliodoru Píkovi), ale v roce 2002 bylo jeho trestní stíhání zastaveno z důvodu promlčení. Karel Vaš zemřel roku 2012.

JUDr. Josef Urválek byl nejvýznamnější komunistický prokurátor justičních vražd v padesátých letech v Československu a později se stal i soudcem. Doktor Urválek byl prokurátorem známých a sledovaných procesů, kterými byli např. proces se skupinou doktorky Horákové nebo proces s tzv. protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským. Josef Urválek, *„bezohledný představitel komunistické spravedlnosti, byl nejvýraznější postavou přelíčení, jeho závěrečná řeč v procesu se Slánským trvala dvě a tři čtvrtě hodiny. Po celou dobu byla jeho rétorika stejně plamenná a agresivní a plná komunistické propagandy. Působil tak přesvědčivě, že se k žalobě dobrovolně hlásili lidé z celé republiky, netušili tenkrát, že všechny viny přiznávají obžalovaní z donucení a po hodinách krutých výslechů.“*⁵¹ *„Josef Urválek bral všechno přes emoce. Měl různá*

⁵¹ Proces s Rudolfem Slánským. Radiožurnál [online]. Praha: Český rozhlas, 2018 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/proces-s-rudolfem-slanskym-7208615/7>

přirovnání a velice často se uchýloval k zesměšňování svých protivníků. Například u Bedřicha Gemindera se opřel do jeho velice chabých znalostí češtiny a využil tehdy velice módního slova ‚kosmopolita‘ a v podstatě se ho snažil nějakým způsobem srazit k zemi.“⁵² Josef Urválek byl tedy znamenitý řečník, který dokázal davy zmanipulovat svým projevem, ale někdy jsou jeho projevy označovány za bezohledné, když se nad obžalovanými snažil získat psychickou převahu i za cenu jejich zesměšnění.

⁵² Josef Urválek – proces s Rudolfem Slánským. iRozhlas [online]. Praha: Český rozhlas, 2018 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/rudolf-slansky-proces-urvalek_1805261520_pj

7 Právní aspekty justičních vražd

7.1 Zákony účinné v době justičních vražd

Každý stát je vázán svými zákony, které vydává moc zákonodárná, vedle toho moc výkonná dbá na jejich vykonávání a moc soudní má ve své působnosti uděluje tresty za porušení zákonů po předchozím objasnění skutkového stavu. Takto zjednodušeně by se dal popsat tzv. Princip brzd a protiváh, někdy rovnováh. I komunistická strana byla vázána zákony, ale do jisté míry je ohýbala nebo měnila dle své vůle, díky porušení principu dělby moci, tzv. Principu brzd a rovnováh, neboť všechny tři složky moci ovládala. Václav Havel napsal, „*domnívám se, že komunistický právní řád mohl vejít v platnost a být respektován pouze vinou poválečné demoralizace a politického násilí, které poté legitimizoval, udržoval a šířil.*“⁵³

7.1.1 Ústava Československé republiky

V Československu v padesátých letech, když probíhali justiční vraždy, byla účinná Ústava Československé republiky č. 150/1948 Sb., která v květnu 1948, tedy po tzv. Vítězném únoru, nahradila Ústavní listinu Československé republiky (č. 121/1920). Tuto Ústavu ale odmítl tehdejší prezident Edvard Beneš podepsat, protože s ní nesouhlasil. Již z prohlášení k Ústavě z roku 1948 jde vyzorovat orientace na Sovětský svaz a že je cílen na dělnickou třídu skrze lidovou demokracii.

Již Čl. 1 odst. 2 ustanovuje zdrojem moci ve státě lid. Podle Čl. 3 odst. 2 „*Stát zaručuje všem svým občanům, mužům i ženám, svobodu osobnosti a jejího projevu a pečuje o to, aby se všem dostalo stejných možností a stejných příležitostí.*“⁵⁴ V části „Podrobná ustanovení ústavy“ § 3 odst. 1 „*Nikdo nesmí být*

⁵³ Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s.5. ISBN 978-80-210-4844-7.

⁵⁴ Ústava Československé republiky. In: . Praha: Vláda Československa, 1948, ročník 1948, číslo 150. Dostupné také z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

*stíhán, leč v případech podle zákona dovolených, a to jen soudem nebo úřadem podle zákona příslušným a řízením upraveným podle zákona.*⁵⁵ Paragrafy 8 a 9 této Ústavy jsou věnovány Svobodě majetku, tato ustanovení byla později také porušována, neboť vyvlastněný nebo kolektivizovaný majetek často nebyl nahrazen nebo jen z části. Zásada „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“ je obsažena v §35 „*Jen na základě zákona možno tresty hrozit a je ukládat.*“⁵⁶

Zvláštností této Ústavy je „*Kapitola pátá*“ – Slovenské národní orgány, která je ustanovuje a určuje jejich pravomoci. Touto kapitolou byla zřízena Slovenská národní rada a Sbor pověřenců. Asi nejzásadnější kapitola v souvislosti s justičními vraždami byla „*Kapitola sedmá*“, která byla věnována soudům. Dle § 138 odst. 1 má být soudnictví odděleno od správy, tudíž i od moci zákonodárné a výkonné. Což minimálně v případě politických monstrprocesů nebylo. Oproti předchozí Ústavě z roku 1920 není v této ústavě část věnovaná právům, svobodám a povinnostem, jakož i ochraně menšin, obdobě současné Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS“).

7.1.2 Zákon na ochranu lidově demokratické republiky

Zákonem č. 231/1948 Sb., zákonem na ochranu lidově demokratické republiky se zrušil zák. č. 50/1923, zákon na ochranu republiky. V roce 1950 byl tento zákon nahrazen zák. č. 86/1950 Sb., trestním zákonem. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky byl *lex specialis* k trestnímu zákonu a znovu zavedl pojem velezrada v „Hlavě I. Trestné činy proti státu“ § 1, za což mohl být dle odst. 3 udělen trest smrti.

Obecně tento zákon zvýšil tresty udělené u většiny skutkových podstat trestných činů podle tohoto zákona. Je zajímavostí, že legisvakantní lhůta tohoto zákona byla pouhých osm dní. Zákon vešel v platnost 16. října roku 1948 a nabyl účinnosti 24. října 1948 Podle zákona na ochranu republiky (z roku 1923)

⁵⁵ Ústava Československé republiky. In: . Praha: Vláda Československa, 1948, ročník 1948, číslo 150. Dostupné také z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

⁵⁶ tamtéž

byl odsouzen např. gen. Heliodor Píka a dle novějšího zákona na ochranu lidově demokratické republiky byla odsouzena JUDr. Milada Horáková.

7.1.3 Trestní zákon a trestní řád

Roku 1950 byl vydán zák. č. 86/1950 Sb., trestní zákon a také zák. č. 87/1950 Sb., zákon o trestním řízení soudním (*trestní řád*). „*Hodnotová orientace trestního práva hmotného se odvíjí od formy státního (ústavního) zřízení, od preference zájmů, které chce společnost chránit.*“⁵⁷ Trestní zákon dovoľoval uložit trest smrti podle § 18 odst. 1/ lit. a., který byl dále upraven v § 29, kde ve 2. odstavci bylo řečeno, že trest smrti nemůže být uložen těhotné ženě.

Trestní zákon měl také zvláštní část, jako tomu je u současného trestního zákoníku, ve které byly vyjmenovány jednotlivé trestné činy. Již z řazení jednotlivých hlav je patrné, že byl dáována mnohem větší přednost trestným činům proti lidově demokratické republice, než např. trestným činům pro rodině a mládeži (HLAVA PÁTÁ) nebo životu a zdraví (HLAVA ŠESTÁ). „HLAVA PRVÁ“ byla věnována trestným činům proti republice, hned první paragraf zvláštní části trestního zákona, konkrétně § 78 byl věnován velezradě. Podle tohoto paragrafu odst. 4 lze udělit i trest ztráty státního občanství nebo propadnutí majetku. Toto ustanovení se použilo např. při procesu se skupinou Rudolfa Slánského. Slánský byl také odsouzen za trestný čin vyzvědačství podle § 86 tr. z., stejně jako někteří jeho další spoluobvinění.

Ve stejném roce vznikl a nabyl účinnosti také zákon č. 87/1950 Sb. trestní řád. Vedle toho byl od roku 1948 účinný zákon č. 232/1948 Sb., zákon o státním soudu a zák. č. 319/1948 Sb., zákon o zlidovění soudnictví. „*Podle socialistické teorie trestního práva procesního mělo celé trestní řízení směřovat ke zjištění materiální (objektivní) pravdy. Tato zásada není v trestním řádu výslovně upravena, avšak byla odvozena ze samého účelu zákona vymezeného v § 1.*“⁵⁸ Podle § 2 odst. 2 má prokurátor za úkol „*konat na přípravné řízení, bdít nad*

⁵⁷ Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 553-581. ISBN 978-80-210-4844-7.

⁵⁸ Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 553-581. ISBN 978-80-210-4844-7.

*spravedlivým potrestáním pachatelů a dbát na výkon trestů jim uložených*⁵⁹ a podle odst. 3 soud spravedlivě rozhodnout o trestných činech, na rozhodování soudů se podílí soudci z lidu a soudci z povolání stejnou měrou. Právům obviněného je věnován § 41, který zaručuje obviněnému právo se vyjádřit ke všem skutečnostem a k důkazům. Institut nutné obhajoby obviněného v přípravném řízení nebyl právně ošetřen, ale nutná obhajoba je rozepsaná v § 146 a týká se pouze hlavního líčení. Dle § 78/ lit. a shromažďuje prokurátor důkazy ohledně skutkového podstaty v neprospěch i prospěch obžalovaného. V § 94 je psáno, že obviněný při výslechu nesmí být k výpovědi nebo doznání donucován. Dále pak v § 96 jsou vyjmenovány důvody vazby, které jsou stejné, jako v současném trestním řádu. „V minulosti však byla vazba zneužívána jako forma nátlaku na obviněného směřující především k jeho doznání.“⁶⁰ Vazební lhůta podle § 100 byla 48 hodin, jako tomu je nyní, avšak tato lhůta byla často nedodržována a jako důvod bylo uváděno, že se jedná o tzv. třídního nepřítele a tato osoba často ani prokurátorem nebyla vyslechnuta. Rozhodnutí v hlavním líčení je obsaženo v „Oddíle třetím“ a rozsudek konkrétně v § 161, kde je psáno, že o vině či zproštění žaloby rozhoduje soud. Před výkonem trestu smrti podle § 268 odst. 2 povolí prokurátor odsouzenému mluvit s nejbližším příbuzným, duchovním, obhájcem nebo jinou osobou. Vojenských soudů podle § 308 jsou přísedícími soudci z lidu a těmi mohou být pouze příslušníci SNB a příslušníci Sboru vězeňské stráže v činné službě.

Trestní zákon a trestní řád byly nahrazeny v roce 1961, rok před předtím vešla v platnost Ústava Československé socialistické republiky, ve které byl pro KSČ důležitý Čl. 4.

7.2 Právní aspekty politických procesů

Justiční vraždy a obecně politické monstrprocesy a procesy by v demokratickém právním státě nikdy nemohly nastat. Nejlepším způsobem pro

⁵⁹ Zák. č. 87/1950 Sb., trestní řád

⁶⁰ Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 553-581. ISBN 978-80-210-4844-7.

komunisty bylo zpočátku ohýbat tehdejší právní normy a později i tvořit normy, které by vytvořili pro politické procesy právní rámec. Zároveň jim nic nebránilo některé tehdejší normy vědomě porušovat, jako např. vazební lhůty. Z tehdejších právních předpisů byl cítit značný vliv norem Sovětského svazu.

Ve většině případů politických procesů nebyla dodržována ani samotná Ústava z roku 1948. Podle § 138 mělo být soudnictví odděleno od veřejné správy, což nebylo, protože o rozsudku bývalo rozhodnuto dávno před hlavním líčením, a o rozsudku rozhodovalo vedení KSČ někdy za pomoci poradců ze Sovětského svazu, kteří se často účastnili celého trestního řízení.

Tehdejší trestní zákon byl primárně ve zvláštní části zákona orientován trestné činy proti na lidově demokratickému zřízení atd. a až poté proti ostatním trestným činům, jako např. proti životu a zdraví, rodině, ... Hned prvním byl trestný čin velezrady, podle § 78, podle kterého byla odsouzena většina obviněných, resp. odsouzených v politických procesech. Protože se užije zákona účinného v době spáchání trestného činu, a ne podle zákona účinného v době trestního řízení, což se týkalo trestního zákona, tak se při procesu se skupinou JUDr. Milady Horákové užil zákon č. 231/1948 Sb., zákon na ochranu lidově demokratické republiky, podle kterého byla popravena podle § 1 za Velezradu, stejně jako další její spoluobvinění. Při procesu se skupinou Rudolfa Slánského se užil trestní zákon z roku 1950, ale také zákon na ochranu republiky z roku 1923, protože se nejspíš trestného činu vojenské zrady dopustil již před koncem druhé světové války.

Kněz Josef Toufar, pokud by nebyl před svým chystaným procesem umučen, by byl nejspíše obžalován z trestného činu velezrady, podle zák. č. 231/1948 Sb., ze zneužití náboženské funkce podle § 123 a z pohlavního zneužití podle § 239, které nejspíše bylo k jeho doznání dopsáno až po farářově podpisu, protože by takové doznání nepodepsal. Generál Heliodor Píka byl souzen podle zákona na ochranu z republiky z roku 1923 a stejně, jako později i Rudolf Slánský byl odsouzen za trestný čin vojenské zrady podle § 6. Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, trestní zákon a zákon na ochranu republiky umožňoval u taxativně uvedených trestných činů i ztrátu státního občanství.

Sice posouzení, kterého trestního zákona se užije se řídilo podle doby spáchání trestného činu, ale v případě trestního řádu se užije ten, který je účinný v době trestního řízení. Proto při většině politických procesů se užil trestní řád z roku 1950.

„Ustanoveními trestního řádu se však necítily být orgány činné v trestním řízení vázány. Pro přípravné řízení bylo typické vynucované doznání, kterému byla přikládána zásadní váha, neprověření obhajoby, porušování zásady materiální pravdy, absence kontroly prokurátory nad vyšetřováním. Jakékoliv záruky pak neskýtalo ani řízení před soudem, kde rozhodnutí ovlivňovala nezákonným způsobem prokuratura i ministerstvo spravedlnosti.“⁶¹ Vedle porušování lhůty vazby byl také snad ve všech případech politických procesů a justičních vražd porušeno ustanovení ohledně spravedlivého rozhodování soudů o vině a trestu (§ 2 odst. 3 a 161 trestního řádu), čímž bylo porušeno i ustanovení Ústavy z roku 1948 v § 138 o nezávislosti soudů na správě.

Lze se domnívat, že téměř každý obžalovaný byl při výslechu mučen a doznání byla učiněna pod nátlakem, čímž bylo porušeno ustanovení § 94 ohledně výslechu a donuceného doznání. Protože obžalovaní se doznávali i k věcem, které nespáchali, jako např. zarytý a věrný komunista Rudolf Slánský, který se před svou popravou podílel na téměř všech politických procesech. Protože justiční vraždy byly předem připravené a doznání vynucená, tak ani prokurátor nemusel shromažďovat důkazy ve prospěch obžaloby, což bylo porušení ustanovení § 78 / lit. a trestního řádu.

Umučení Josefa Toufara vyšetřovateli Ladislavu Máchovi beztrestně prošlo. Až v roce 1963 dostal stranickou důtku, i když se jednalo o usmrcení z nedbalosti a zneužití pravomoci úřední osoby. Stejně, jako tomu bylo u většiny představitelů KSČ, prokurátorů nebo osob, které se na justičních vraždách podíleli, pokud sami neskončili jako obvinění v některém politickém procesu, jako např. obvinění ze skupiny Rudolfa Slánského.

⁶¹ Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 582-610. ISBN 978-80-210-4844-7.

7.3 Komparace se současným právním řádem

Z dnešního pohledu docházelo k nedodržování tehdejších zákonů a v porovnání se současným právním řádem by docházelo k porušování jak Ústavy České republiky a LZPS, tak hlavně trestního řádu. K porušení Ústavy České republiky by došlo porušením Čl. 81, o nezávislých soudech, Čl. 90 o poskytování ochrany právům stanoveným způsobem a že o vině a trestu rozhoduje jen soud. Dále by se dalo polemizovat o veřejnosti jednání před soudem, podle čl. 96 odst. 2, neboť jednání před soudy byla „veřejná“, ale mohli na ně chodit pouze prověřené osoby, většinou členové Komunistické strany.

Podle LZPS docházelo k porušení Čl. 7 tím, že obvinění byli mučeni a podrobeni krutému a nelidskému zacházení, dále pak k nedodržení Čl. 8 odst. 2 a 3 ohledně trestního stíhání z nezákonných důvodů a lhůty na zadržení, Čl. 36 odst. 1 o nezávislosti a nestrannosti soudů. Čl. 40 odst. 1 by byl porušen tím, že o vině a trestu nerozhodoval soud, ale bylo to již před tím rozhodnuto vedením KSČ, dále pak odst. 2 samého článku tím, že na obviněného se hledí jako nevinného.

Z pohledu trestního řádu byla porušena zásada zákonnosti a zásada presumpce nevinny. Dále pak zásady materiální pravdy a zásada vyhledávací, neboť nebyl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou žádné pochybnosti a důkazy se hledaly pouze v neprospěch obviněného. Na to navazuje porušení zásady volného hodnocení důkazů, protože soud nepřihlížel k důkazům obhajoby. Navíc podle trestního řádu byl tehdy obhájce přítomen až při hlavním líčení a nebylo obvyklé, aby byl i např. u výslechů v průběhu trestního stíhání. Tím by nyní byla porušena zásada zajištění práva na obhajobu. A v neposlední řadě by byla také nejspíše porušena zásada veřejnosti, která vychází z Čl. 96. odst. 2 Ústavy České republiky. Porušování vazebních lhůt již bylo několikrát zmíněno.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit vybrané justiční vraždy a vybrané právní aspekty politických procesů. První část práce byla věnována historickému kontextu. Nálada ve společnosti umožnila v Československu po druhé světové válce komunistický převrat po volbách v roce 1948. Největší prostor byl v bakalářské práci věnován životu a rozsudkům nejvýraznějších osobností 50. let, které byly součástí tzv. justičních vražd, a to z důvodu, že jejich předchozí životy, především jejich politické postoje, měly zásadní vliv na jejich odsouzení.

U JUDr. Milady Horákové byla důležitá její politická angažovanost a žaloba stavěná na schůzce na faře ve Vinoři, podle které se tam měl odboj dohodnout na vynášení informací zahraničnímu odboji a ohledně formování odboje domácího. Podle zápisu ze schůzky se ale dílčí odboje nedohodli na společném postupu, proto bylo stavění obžaloby převážně na schůzce ve Vinoři nezákonné. Rudolf Slánský, zarytý a věrný komunist, který se osobně podílel na justiční vraždě Milady Horákové a mnoha dalších, se sám stal obětí politického procesu, kvůli hledání tzv. třídního nepřítele uvnitř KSČ a kvůli jeho židovskému původu.

Další kapitola byla věnována knězi Josefu Toufarovi, který sice nebyl justičně zavražděn, ale byl pod nátlakem donucen k nepravdivému doznání a podlehl následkům opakovaného mučení při výslechu. V 50. letech probíhalo pronásledování katolické církve, kvůli tomu, že měla vliv na obyvatelstvo a Komunistická strana jí nemohla nijak systematicky celou ovládat. To ale se nebylo hlavní v případě Josefa Tuffara, jenž na sebe upozornil tzv. čichošťským zázrakem, při kterém se kříž dva krát s rozestupem pár týdnů pohnul na západ. Generál Heliodor Píka byl vysoce postavený představitel armády, který se nepoddal komunistické ideologii, i když během druhé světové války strávil v SSSR téměř čtyři roky. V Sovětském svazu viděl, jak tam funguje komunistická diktatura, pracovní tábory apod., proto se po válce stal pro KSČ přítěží a hrozbou. V poslední kapitole druhé části jsem se zabíral osobnostmi prokurátorů, Karla Vaše a JUDr. Josefa Urválka, kteří stáli za většinou nejznámějších monstrprocesů.

Hlavní část práce se zabývá nejprve účinnými zákony v 50. letech, které měly dopad na průběh a výsledek politických procesů. Těmito zákony byla Československá Ústava z roku 1948, zákon na ochranu lidově demokratické republiky z roku 1948, trestní zákon a trestní řád z roku 1950. Některá ustanovení těchto zákonů byla porušována a některá byla hojně využívána, např. trestný čin velezrady podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky a později trestního zákona, což umožnilo průběh politických procesů a justičních vražd. Všechny uvedené politické procesy byly nezákonné, protože docházelo k porušování právního řádu od základních zásad trestního řízení, vazební lhůty, donucování doznání mučením až po porušování lidských práv. Justiční vraždy byly dopředu připravované a bylo i rozhodnuto, jaký bude rozsudek ještě před hlavním líčením, které bylo „divadélkem“ pro občany Československa.

Kvůli koronavirovým opatřením je více zdrojů internetových. Často citovaný server *Totalita.cz* považuji za relevantní zdroj, protože spolupracuje se serverem *Ústav pro studium totalitních režimů*, který relevantní zdrojem dle mého je. Bylo také často využíváno podkladů z Archivu bezpečnostních složek, který jsem za tímto účelem navštívil již při psaní práce „SVOČ“, ze které tato bakalářská práce vychází.

Seznam použité literatury

Monografie:

Církevní procesy padesátých let: [sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádu karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským 21.-22.5.2002 v Praze]. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-719-2797-X.

DVOŘÁKOVÁ, Zora a Jiří DOLEŽAL. O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě. Praha: Klub Milady Horákové, 2001. ISBN 80-238-9161-8.

Justiční vraždy a mučení: vojenská rozvědka a justice o sobě. Brno: Amerfo o.p.s. ve spolupráci s Moravským zemským muzeem, 2020. Edice dokumentů (Moravské zemské muzeum). ISBN 978-80-7028-538-1.

KAPLAN, Karel. K politickým procesům v Československu 1948-1954: dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. ISBN 80-852-7028-5.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.

KAPLAN, Karel. Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7.

KAPLAN, Karel. Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty. Praha: Epoque, 2019. ISBN 978-80-7557-173-1.

Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.

Oficiální spis Útvar 701 A, Č. j.: A-33585/621540 b-49. ze dne 22. prosince 1949, uloženého v Archivu bezpečnostních složek.

Případ gen. Heliodora Píky. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.

RADOSTA, Petr. Protikomunistický odboj: historický nástin. Praha: Egem, 1993. ISBN 80-853-9525-8.

RÁZEK, Adolf. StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-866-2102-2.

Revoluce požírá své děti. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-

SÝKORA, Tomáš. Srovnání procesů s Miladou Horákovou a Rudolfem Slánským. Plzeň, 2014. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce PhDr. Lukáš Novotný Ph.D.

UTITZ, Bedřich. Neuzavřená kapitola: politické procesy padesátých let. Praha: Lidové nakladatelství, 1990. Dokořán. ISBN 80-702-2091-0.

VEBER, Václav. Osudové únorové dny 1948. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-941-6.

Rudolf Slánský a spol. rozsudek. Rudé právo. 1950, 1952(11/28), číslo 318, str. 1.

Zákony:

ČESKO. Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů*. Česká Republika: Parlament, 1992, ročník 1993, číslo 2. Dostupné také z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

ČESKO. Trestní zákon a trestní řád z roku 1950. Ústav pro studium totalitních režimů [online]. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2022 [cit. 2022-02-26]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>

ČESKO. Trestní zákon. In: *Sbírka zákonů*. Národní shromáždění republiky Československé, 1950, ročník 1950, číslo 86. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-86>

ČESKO. Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů*. Česká Republika: Parlament, 2009, ročník 2009, číslo 40. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

ČESKO. Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů*. Česká Republika: Parlament, 1992, ročník 1993, číslo 1. Dostupné také z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

ČESKO. Ústava Československé republiky: In: *Sbírka zákonů*. Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé, 1948, ročník 1948, číslo 150. Dostupné také z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

ČESKO. Ústavní listina Československé republiky. In: *Sbírka zákonů*. Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé, 1920, ročník 1920, číslo 121. Dostupné také z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

ČESKO. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. In: *Sbírka zákonů*. Národní shromáždění republiky Československé, 1948, ročník 1948, číslo 231. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231>

ČESKO. Zákon na ochranu republiky. In: *Sbírka zákonů*. Národní shromáždění republiky Československé, 1923, ročník 1923, číslo 50. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njqfuya>

Internetové zdroje:

Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení. Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group s.r.o., ©2001-2020 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/225009-beda-tomu-skrze-nehoz-prichazi-pohorseni/prehled/>

Církev si vydobyla právo na vlastní majetek ve 13. století. Od té doby o něj bojuje [online]. 2012. 2021 [cit. 2022-02-07]. ISSN 2787-9380. Dostupné z: <https://ekonom.cz/c1-55090780-cirkev-stat-a-majetek>

Čihošťský zázrak. Totalita.cz [online]. Praha: Totalita.cz, ©1999-2020 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/a_cihost.php

Den Čihošťského zázraku (11. prosinec 1949). In: Televize seznam [online]. Praha: Seznam.cz, 2016 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/slavedny/den-cihostskeho-zazraku-11-prosinec-1949-152807>

Den, kdy začal proces s Rudolfem Slánským (20. listopad 1952). In: Televize Seznam [online]. Praha: Stream.cz, 2014 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/slavedny/den-kdy-zacal-proces-s-rudolfem-slanskym-20-listopad-152092>

Heliodor Píka. Totalita.cz [online]. Praha: Totalita.cz, 2022 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_pikah.php

Josef Urválek – proces s Rudolfem Slánským. iRozhlas [online]. Praha: Český rozhlas, 2018 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/rudolf-slansky-proces-urvalek_1805261520_pj

Perzekuce. Slovník cizích slov [online]. Praha: Slovník cizích slov, 2022 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/perzekuce-persekuce>

Poslední slova Heliodora Píky. iRozhlas.cz [online]. Praha: Český rozhlas, 2019 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/heliodor-pika-komuniste-politicka-vrazda_1901281635_pj

Poslední slova Rudolfa slánského před popravou. TOTALITA.CZ [online]. Praha: totalita.cz, ©1999-2020 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/proc/proc_slanskyr_03_02.php

Proces s protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského. Paměť národa [online]. Praha: Paměť národa, 2019 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z:

<https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/proces-s-protistatnim-spikleneckym-centrem-rudolfa-slanskeho>

Proces s Rudolfem Slánským. Radiožurnál [online]. Praha: Český rozhlas, 2018 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/proces-s-rudolfem-slanskym-7208615/7>

Projev Klementa Gottwalda 1948 [online]. Praha: Totalita.cz, 2020 [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_o_gottwaldk_1948_02_25.pdf

Rozsudek Karel Váš [online]. Praha: justice.cz, 2001 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/14569/1865916/56T_7_2001/8695aa19-dd27-4f7b-ba01-26ccf6796bd6

RUDOLF SLÁNSKÝ – NEZVĚSTICKÝ RODÁK [online]. Nezvěstice: Nezvěstice, 2012 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.nezvestice.cz/rudolf-slansky-nezvesticky-rodak/>

Stalinismus. Totalita.cz [online]. Praha: Totalita.cz, 2022 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/stalinismus.php>

Svědectví MUDr. Františka Maurera [online]. Praha: joseftoufar.cz, 2022 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: http://joseftoufar.cz/#svedectvi_MUDr_Frantiska_Maurera

Únor 1948. Muzeum hlavního města Praha [online]. Praha: Muzeum hlavního města Praha, 2020 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <http://muzeumprahy.cz/unor-1948-v-praze/>

Závěrečná řeč Rudolfa Slánského. EDU Česká televize [online]. Praha: Česká televize, 2020 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/8275-zaverecna-rec-r-slanskeho-pred-soudem>

Seznam zkratk

ČR - Česká republika

ČSDSD - Československá sociálně demokratická strana dělnická

ČSNS - Československá strana národně sociální

ČSSR - Československá socialistická republika

EU - Evropská unie

KSČ - Komunistická strana Československa

LSZP - Listina základních práv a svobod

NKVD - Narodnyj komissariat vnutrennich děl

OBZ - Obranné zpravodajství

PVVZ - Petiční výbor věrni zůstaneme

RVHP - Rada vzájemné hospodářské pomoci

SNB - Sbor národní bezpečnosti

StB - Státní bezpečnost

SVOČ - Studentská Vědecká odborná činnost

Trest. zák. - trestní zákoník

USA - Spojené státy Americké

ÚV KSČ - Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Seznam příloh

Obrázek 1: Osobní spis trestance Heliodor Píka

Přílohy práce

Lhůta k podm. propuštění

Osobní spisy trestance:

Píka Heliodor

Narozen(a) v Štítina, okres Opava 3. 7. 1897

Švýběřský(á), ženat, věřící / Adoně(á) / Váboženství bez vyznání zaměstnání divišní

Příslušný(á) Štítina, okres Opava generál v. v.

Odsouzen(a) *státním* soudem v *Praze*

rozsudkem ze dne 28. 1. 1949 Cr 138/49

pro zločin *podle §§ 6, 2, 17, 30, zák. č. 50/23 Sb. za použití § 45 v. tr.*

trest smrti provazem

1. Doba trestu
 Vpočítatelná vazba zajišťovací a vyšetřovací od 194 h do 194 h
 přepočítáno na měsíce, dny, hodiny. Počátek trestu 194

2. Zostření trestu

3. Po odpykání trestu *Ztráta občanských práv občanských na 10 roků*

4. Ukončení trestu dne

5. Vystoupil(a) dne *21. 6. 1949 v 6 10 h. exekucí ve jurtě obhájence.*

Poslední bydliště *Praha XII., Kahleřova ul. č. 11*

Třídní postup	
II. tř.	
III. tř.	

Bydliště po propuštění

Exekuce generála Heliodora Píky r. 1949

Ev. č. 3.

Ministerstvo národní bezpečnosti.
 Č: S-2431/40-taj-51. TAJNĚ I

Pravidla

Obrázek 1: Osobní spis trestance Heliodora Píky

(File: Muzeum Jáchymov expozice lágrů (3).jpg. Wikimedia Commons [online]. San Francisco: Wikimedia Commons, 2018 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/67/Muzeum_Jáchymov_expozice_lágrů_%283%29.jpg/1024px-Muzeum_Jáchymov_expozice_lágrů_%283%29.jpg)